

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická Fakulta
Katedra středoevropských studií**

Bakalářská práce

Jakub Chvíla

Vývoj a osobnosti pražské univerzitní polonistiky do roku 1939

**Development and Personalities of Polish Philology Department at Prague's
University till Year 1939**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Mgr. Petr Kaleta, Ph.D.

Praha 2014

Na tomto listu bych rád poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce panu doc. PhDr. Mgr. Petru Kaletovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při shánění pramenů a psaní práce. Dále bych chtěl poděkovat personálu Archivu Univerzity Karlovy, Slovanské knihovny a Národní knihovny za pomoc při vyhledávání pramenů, z nichž jsme napsali tuto práci.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. února 2014

podpis

Abstrakt

Zachycení životních epizod zkoumaných osobností, jež formovaly pražskou univerzitní polonistiku. Popisuje období od začátku osmdesátých let devatenáctého století do roku 1939, kdy byly uzavřené české vysoké školy. Německé univerzitě v Praze se věnuje až do doby jejího definitivního uzavření v roce 1945. Částečně je práce věnována formálnímu institucionálnímu vývoji na obou tehdejších pražských univerzitách a historii polonistiky a slavistiky v českých zemích před zkoumaným obdobím.

Osoby, jejichž životní osudy popisují, jsou filologové Josef Kolář, Adolf Černý, Teofil Kowalski, Bohumil Karel Vydra, Miroslav Zelenka, Iza Šaunová, Franz Spina, Gerhard Gesemann; literární historikové Lubor Niederle, Jiří Polívka, Jan Hanuš Máchal, Marian Szykowski a Karel Krejčí; dále historikové Jaroslav Bidlo a Josef Pfitzner. Nejznámější etnografická osobnost té doby, Edmund Schneeweis, taktéž nemohla zůstat opomenuta.

Klíčová slova

Polonistika, katedra polonistiky, Szykowski, Spina, Gesemann, Praha

Abstract

The interception of life events researched personalities, who formed Polish studies in Prague at the Czech university and the German university. The thesis describes a period between early eighties of nineteenth century till the year 1939, when the Czech universities were closed. The research of the German university in Prague continues till the year 1945, when it was permanently closed. The institutional developments at both of the universities in Prague, as well as a brief history of Polish studies and Slavic studies in the whole Czech lands before the researched time period, are also partly described.

The personalities, whose life events are described, are the philologists Josef Kolář, Adolf Černý, Teofil Kowalski, Bohumil Karel Vydra, Miroslav Zelenka, Iza Šaunová, Franz Spina, Gerhard Gesemann – the literary historians Lubor Niederle, Jiří Polívka, Jan Hanuš Máchal, Marian Szykowski a Karel Krejčí – the historians Jaroslav Bidlo and Josef Pfitzner. The most known ethnographer of that period, Edmund Schneeweis, must be also mentioned.

Key words

Polish studies, Departement of Polish Studies, Szykowski, Spina, Gesemann, Prague

Obsah

1. Průkopníci polonistiky v českých zemích	8
2. Počátky univerzitní slavistiky	10
3. Česká univerzita.....	11
3.1. Založení katedry polonistiky	11
3.2. Osobnosti české univerzitní slavistiky	12
3.2.1. Josef Kolář	12
3.2.2. Jiří Polívka	14
3.2.3. Jan Hanuš Máchal	16
3.2.4. Jaroslav Bidlo	18
3.2.5. Adolf Černý	20
3.2.6. Lubor Niederle	24
3.2.7. Teofil Kowalski.....	25
3.2.8. Bohumil Karel Vydra.....	27
3.2.9. Miroslav Zelenka	28
3.2.10. Marian Szykowski.....	30
3.2.11. Iza Šaunová	31
3.2.12. Karel Krejčí	33
4. Německá univerzita	34
4.1. Počátky slavistiky na německé univerzitě.....	34
4.2. Osobnosti německé univerzitní polonistiky	37
4.2.1. Franz Spina.....	37
4.2.2. Gerhard Gesemann.....	39
4.2.3. Josef Pfitzner.....	42
4.2.4. Edmund Schneeweis	46
4.3. Tiskové orgány německé slavistiky	48
5. Závěr	50
6. Seznam obrazových příloh	51
7. Použité prameny a literatury	52

Úvod

V roce 2013 oslavila pražská univerzitní polonistika devadesáté výročí založení katedry polského jazyka a literatury v rámci Semináře pro slovanskou filologii¹ na Univerzitě Karlově. V roce 1923 se však na Univerzitě Karlově nesetkáváme s polským jazykem poprvé. Počátky pražské polonistiky sahají až hluboko do devatenáctého století, kdy na pražské univerzitě působili František Ladislav Čelakovský, Jan Pravoslav Koubek a Henryk Ignacy Suchocki hrabě Poraj. Svou práci začínám na počátku osmdesátých let devatenáctého století. V této době, v roce 1880, vznikl Gebauerovým přičiněním Seminář pro slovanskou filologii a následně v roce 1882 se pražská univerzita rozdělila na českou a německou část. První osobností, která odpovídá mnou zvolenému období, je Josef Kolář². Slavistika, a především polonistika, se na německé části univerzity začala rozvíjet až na počátku 20. století. Její největší rozkvět ovšem nastal se vznikem Československa a nového jazykového zákona, jenž požadoval po středních školách vedených v jazyce národních menšin zavedení povinné výuky českého jazyka.

Cílem práce je, jak už její název napovídá, biografické zpracování života osobností. Ty nejčastěji pocházely z malých městeček a vesnic v českých zemích, z chudších poměrů.³ O osobnostech pražské české univerzitní polonistiky (nebo celé slavistiky) nevyšla doposavad žádná souborná monografie ani studie. Byly publikovány většinou pouze jednotlivé články ve sbornících nebo populární literatuře. Zatímco profesorům německé pražské univerzity se německá nebo společná česko-německá historiografie věnuje bezmála i sedmdesát let po uzavření Německé univerzity.

Vývoji institucí věnuji menší pozornost. Nejen proto, že na podobné téma již mnohé bylo sepsáno (viz Beštův sborník⁴, dvě práce Milana Kudělky⁵ nebo nedávno vydaná česko-polská publikace k devadesátému výročí pražské polonistiky⁶).

Jako hlavní informační prameny jsme použili fondy ze sbírky personálií pedagogického sboru Archivu Univerzity Karlovy. Zde jsou shromážděné dokumenty od roku 1882. Fondy české univerzity (Univerzity Karlovy) jsou v dobrém a úplném stavu včetně agendy jazykových lektorů. Zatímco fondy dnes zaniklé Německé univerzity (dříve německé části Karlo-Ferdinandovy univerzity) jsou úplné pouze do roku 1909. Dokumenty z let 1909-1940 jsou zachovalé částečně a dokumenty z období druhé světové války jsou kvůli chaosu

---

¹ V textu používám i kratší pojmenování „Slovanský seminář“.

² Na pražské univerzitě působil od roku 1867.

³ Filologická studia obecně nebyla záležitostí bohatších vrstev, ty volily spíše studia práv nebo medicíny.

⁴ Viz BEŠTA, Theodor, ed., *Padesát let polonistiky na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha 1977.

⁵ Viz KUDĚLKA, Milan, Zdeněk ŠIMEČEK, Vladislav ŠTASTNÝ a Radoslav VEČERKA, *Československá slavistika v letech 1918-1939*. Praha 1977. a KUDĚLKA, Milan, Zdeněk ŠIMEČEK, Vladislav ŠTASTNÝ a Radoslav VEČERKA, *Česká slavistika od počátku 60. let 19. století do roku 1918*. Praha 1997.

⁶ BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, *90 let pražské polonistiky - dějiny a současnost: 90 lat praskiej polonistyki - historia i współczesność*. Praha 2013.

a přesunům na konci války zachovány ve velmi torzovitém stavu. Agenda lektorů, kteří byli externími zaměstnanci fakulty, je neúplná. To je důvodem, proč tak málo informací máme k osobě lektorky Izy Šaunové a její nástupkyně Marie Turon. Pro starší dokumenty jsme využili Literární archiv Památníku národního písemnictví, zejména pro napsání kapitoly o Josefu Kolářovi.

Metoda, podle které jsme vybírali osobnosti, je následující. Vybírali jsme v seznamech přednášek jazykové kurzy polštiny a předměty s rozborů polských témat. Tak se do našeho výběru dostalo i několik slavistů, pro které nebyla polonistika hlavním oborem.⁷ Podobně jsme postupovali u osobností na Německé univerzitě, pouze jsme zde nezahrnuli osobu Reinholda Trautmanna, a to z důvodu, že se polonistice věnoval až po odchodu z Prahy.

Konečným mezníkem této práce je rok 1939. V zimním semestru, 17. listopadu 1939 došlo k uzavření českých vysokých škol. Zde končí i má bádání v rámci české univerzity. Německá univerzita fungovala dále až do letního semestru 1945. Oficiálně byla Německá univerzita v Praze (nejstarší německá univerzita vůbec) zrušena 18. října 1945 dekretem prezidenta Beneše. Bádání o polonistice na této univerzitě uzavírám rokem jejího konce.

Když přihlídneme k porovnání polonistiky na obou univerzitách, všimneme si následujících motivů. Polonistika na české univerzitě měla zpočátku dva cíle. První založený na myšlence slovanské vzájemnosti a společného poznání. Druhý cíl byla výchova úředníků a učitelů pro úřady a školy rakouské monarchie. Německá univerzita pochopitelně vynechávala myšlenku slovanské vzájemnosti, ale samotná univerzita byla místem kulturního slovansko-germánského střetu, ze kterého mohly těžit obě strany. Později v 30. a 40. letech se zde začaly uchyťovat myšlenky, jak využít univerzitu k expanzivní německé nacistické politice. Ty ovšem v případě polonistiky nebyly tak silné, jako tomu bylo u studií jihoslovanských zemí, které ležely v pásu území mezi Berlínem a Istanbulem, tedy území, na které aspirovala nacistická expanzivní politika.

---

⁷ Například Lubor Niederle nebo Jiří Polívka.

1. Průkopníci polonistiky v českých zemích

Polonistika jako vědní obor měla své místo v českém prostředí již díky generacím slavistů, za jejichž „praotce“ bychom mohli pokládat Josefa Dobrovského (1753-1829), vědce věnujícího se celé slovanské oblasti. Výsledky jeho studia polských kronik, tisků a slovníků můžeme nalézt v korespondenci, též v jeho sbornících *Slavín* a *Slovanka*, samozřejmě také v jeho dílech. Z jeho žáků pokračoval v polonistické činnosti Antonín Jaroslav Puchmajer (1769-1820), který podle vzoru polské literatury tvořil vlastní poezii a překládal literární díla. Na příklad můžeme uvést z polštiny přeloženou báseň *Chrám Gnidský* (Praha 1804) od Ch. L. Monstesqueiuho.

Jednou z vedoucích osobností nastupující generace českého národního obrození byl Josef Jungmann (1773-1847), jehož činnost zájem o polonistiku ještě prohloubila. Za příklad ve zpracování jeho *Slovníku česko-německého* (Praha 1835-1839) mu posloužil *Słownik języka polskiego* (Varšava 1807) od Samuela Bogumiła Lindeho, který Jungmannovi byl vzorem v metodologickém a lexikálním způsobu bádání. Studium polštiny jako jazyka zpřístupnil Čechům Václav Hanka (1791-1861) vydáním první vědecké *Mluvnice polského jazyka* (Praha 1839).

Nelze opomenout dva významné slavisty slovenského původu, kteří byli součástí českého národního obrození. Pavel Josef Šafařík (1795-1861) zpracoval ve svém díle *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (Ofen 1826) dějiny polštiny a polské literatury. Polské prameny také zakomponoval do svých *Slovanských starožitností* (Praha 1837) a *Slovanského národopisu* (Praha 1842). Druhým z badatelů, Ján Kollár (1793-1852), využil polských motivů při psaní *Slávy dcery* (Budín 1824) a dalších spisů o slovanských nářečích, jménech a kmenech.

Prvním českým univerzitním slavistou byl František Ladislav Čelakovský (1799-1852), jehož povolala pruská vláda na post profesora slovanských jazyků a literatur na univerzitu ve Vratislavi.⁸ Jeho studenti byli především Poláci ze Slezska, Poznaňska a imigranti z Kongresovky, Čelakovský tedy přednášel hlavně o polském jazyce a literatuře. Až v roce 1849 byl povolán na podobnou slavistickou katedru do Prahy. Svou lásku k polské literatuře nepředával pouze z katedry, ale zapracoval původně polské náměty a melodie do svého sběru písní, mudrosloví a ostatních textů.

Události v záborových oblastech bývalého Polska a polskou literaturu této doby hojně sledovali čeští spisovatelé. Karel Hynek Mácha (1810-1836) využíval náměty polských romantických autorů. Po Máchově smrti čerpal z jeho zápisků Karel Sabina (1813-1877). Podle polských vzorů psal vlastní básně a zaznamenáváme u něj pokus o sepsání antologie polské literatury. Karel Jaromír Erben (1811-1870) sbíral polskou lidovou slovesnost a

---

⁸ Toto místo bylo přiděleno nejprve P. J. Šafaříkovi, ale ten ho odmítl a namísto sebe doporučil F. L. Čelakovského.

sepsal ji nejen do souborů lidové slovesnosti, ale posloužila mu i jako námět pro vlastní tvorbu.

Významnou roli ve „výchově“ českých polonistů hrálo území Haliče. Jak píše Petr Kaleta ve svém článku *Český kulturní život v Haliči a dílo Františka Řehoře ve druhé polovině 19. století* „Rakousko se od začátku snažilo tuto „zapomenutou oblast“ kulturně pozvednout a jako úředníky sem posílalo i desítky Čechů, kteří zdejšímu prostředí rozuměli lépe než Němci. Napomáhala jim k tomu jazyková příbuznost se slovanským obyvatelstvem Rusínů a Poláků, relativní teritoriální blízkost a poměrně vysoká úroveň vzdělání Čechů. [...] Halič byla pro Rakousko periferií, kam posílali buď mladé úředníky na začátku kariéry, nebo ty, kteří již byli pro vládnoucí moc nepohodlní a bylo třeba je někam „umístit“. Tak se do Haliče dostala i řada českých úředníků. Nebyli to však pouze úředníci, mnozí Češi se uplatnili jako učitelé (hlavně středních škol a univerzity ve Lvově), hudebníci, podnikatelé a příslušníci dalších povolání. Většinu z nich zaujala nejen polská šlechtická kultura, ale i jedinečná archaičnost rusínského venkova.“⁹

Jedním z badatelů působících v Haliči byl Jan Pravoslav Koubek (1805-1854), jehož při pobytu ve východní Haliči, kde od roku 1831 pracoval jako vychovatel, zaujala polská literatura. Po šestiletém tamějším působení se vrátil do Prahy, kde byl roku 1839 jmenován profesorem českého jazyka a literatury. Posléze v roce 1849 mu byla profesura rozšířena i na polský jazyk a literaturu.

Další z vyslanců do Haliče, Karel Vladislav Zap (1812-1871), pobýval devět let na pozici úředníka ve Lvově, odkud informoval českou veřejnost o dění v záborovém Polsku. Publikoval například v *Květech českých, Vlastimilu, České Včele a Časopisu Českého musea*.¹⁰ Sepsal také publikaci věnovanou způsobu života haličského venkova a zdejším zvykům nazvanou *Cesty a procházky po Halické zemi* (Praha 1844). Po návratu do Prahy v roce 1845 styky s polským životem nadále udržoval.

Jako jednoho z největších polonofilů své doby vnímáme Edvarda Jelínka (1855-1897). Mezi léty 1881-1887 vydával *Slovanský sborník*, tam „uveřejňoval v kostce literární produkci příslušných zemí, která se objevila na českém knižním trhu. Jeho pokus, i když úctyhodný, trval pouze několik let a po zániku časopisu nikdo podobnou iniciativu nevyvinul. Teprve na samém konci století začal nakladatel F. A. Urbánek vydávat roční přehledy převážně překladů slovanských děl v českých zemích a dokonce i – což je dosti neobvyklé na tehdejší dobu – přehled produkce slovenské.“¹¹ Edvard Jelínek ze svých cest po polských

---

⁹ KALETA, Petr, *Český kulturní život v Haliči a dílo Františka Řehoře ve druhé polovině 19. století*. In: Sborník prací PdF MU, řada společenských věd č. 24, Brno 2010, s. 139.

¹⁰ Zap, Karel (František) Vladislav, In: AUGUSTA, Pavel a František HONZÁK. *Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918*. Praha 1996.

¹¹ BEČKA, Jiří, *Slavistická bibliografie a Slovanský ústav AV ČR*. In: Knihovna, roč. 16, č. 1. [online]. [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna51/5173becka.htm>.

územích napsal mnoho národopisných a cestopisných publikací, z nichž jmenujme *Dámy starších salonův polských* (Praha 1888), *Pohledy do Litvy* (Praha 1895), *Črty varšavské* (Praha 1890).

Na pražské univerzitě zastával pozici lektora polského jazyka mezi léty 1857-1865 filolog a tvůrce polské gramatiky pro nižší školní ročníky Henryk Ignacy Suhecki hrabě Poraj (1811-1872).

2. Počátky univerzitní slavistiky

Slavistika, jejíž je polonistika součástí, se pevně v českém, myšleno v občanském, univerzitním prostředí ukotvila založením Semináře pro slovanskou filologii dne 27. ledna 1880. Tento seminář byl první ve světě čistě zaměřený na slavistiku. Snahy o jeho zřízení byly patrné už dříve než na samém počátku osmdesátých let devatenáctého století, ale tehdy vůdčí osoba pražské slavistiky prof. Martin Hattala byl proti jejímu zřízení. Nechtěl, aby tento seminář sehrával na univerzitní půdě úlohu národně-ideové protiváhy Semináře pro germánskou filologii, který na tehdejší ještě dvojazyčné univerzitě vznikl už v roce 1874.

Dne 11. dubna 1881 rozhodl císař František Josef I. o rozdělení univerzity na českou a německou část. Většina českých profesorů byla pro dělení, zatímco němečtí profesori byli proti, jelikož je tento krok stavěl do defenzivní role. Objevily se také nápady na přestěhování německé univerzity do českých Sudet, do míst s většinovým německým obyvatelstvem, kde by tato univerzita mohla tradičně fungovat. Dělením univerzity se přetrhaly osobní i profesní kontakty, na které se až do uzavření německé univerzity v roce 1945 nikdy plně nenavázalo. Po rozdělení univerzity Seminář pro slovanskou filologii připadl do české univerzity a jeho ředitelem se po přidělení řádné profesury v červnu 1881 stal prof. Jan Gebauer, žák M. Hattaly. Na nově vzniklé německé univerzitě podobný seminář nevznikl.

3. Česká univerzita

3.1. Založení katedry polonistiky

Další důležitou osobností, jež posunula Slovanský seminář na lepší úroveň, byl slovinský slavista Matija Murko, který do Prahy přišel v roce 1920 z lipské univerzity. Přišel s návrhy na rozdělení semináře na jednotlivé katedry podle vzoru už existujících seminářů. I samotná Univerzita Karlova usilovala o to, aby byla jednou z nejlépe organizovaných slavistických institucí. *„Snaha o reorganizaci slavistických studií však byla zahájena ještě před Murkovým příchodem do Prahy. Dosavadní široce pojímaná slavistika zaměřená sice komparatisticky, ale zároveň poměrně povšechně, navíc soustředící se především na starší období či slovanský folklor a poněkud zanedbaná po stránce metodologické a teoretické, vyžadovala zvláště v nových podmínkách po roce 1918. Tímto úkolem byli pověřeni profesori Jan Máchal, Jiří Polívka a František Pastrnek, v té době ředitel slovanského semináře.“*¹²

Následně byla zvolena další pětičlenná komise, která vypracovala podrobnější návrh. V něm se už předpokládal vznik nové katedry polského jazyka a literatury. Výběr vhodného kandidáta na nově připravovaný post nebyl snadný. Už 16. listopadu 1921 v návrhu na zřízení nové katedry, profesori J. Polívka, J. Pastrnek a M. Murko předkládají dva kandidáty: filologa Stanisława Dobrzyckého z poznaňské univerzity a literárního historika Mariana Szykowského. Nakonec, jak známo, zvítězil Szykowski, a to z důvodu jeho mladšího věku, lepší znalost novější polské literatury a v neposlední řadě ho doporučil Murkův přítel z krakovské univerzity prof. Chrzanowski.

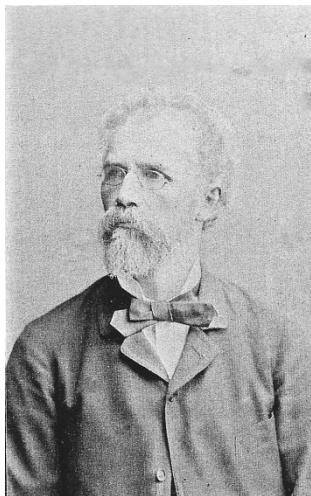
Szykowski svůj příjezd podmiňoval závaznou nabídkou a už připraveným místem. To nestačilo ministerstvo schválit, a tak rozpačitou situaci na univerzitě musel 26. července 1923 řešit prezident Masaryk prezidentským dekretem, který Szykowskiému zaručoval místo smluvního profesora.

---

¹² BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, *90 let pražské polonistiky - dějiny a současnost: 90 lat praskiej polonistyki - historia i współczesność*. Praha 2013. s. 12.

3.2. Osobnosti české univerzitní slavistiky

3.2.1. Josef Kolář

Obrázek 1
Josef Kolář (nedatováno;
LA PNP)

Josef Kolář se narodil 15. března 1830 v Sylvárově Újezdě¹³ do rolnické rodiny. Svá gymnaziální studia začal v Jičíně, kde studoval mezi léty 1844-1850, a tato studia dokončil v Praze na Akademickém gymnáziu,¹⁴ kde v roce 1852 odmaturoval s vyznamenáním. Poté v letech 1852-1856 absolvoval 8 semestrů na filozofické fakultě pražské univerzity v oborech přírodních věd a slovanské filologie. Už v době svých studií se začal literárně projevovat, přispíval básněmi a překlady do časopisů *Lumír*, *Zlaté klasy*, do *Časopisu Musea Království českého* a také spolupracoval s *Pražskými novinami* a *Národními listy*.

Po studiích působil až do roku 1858 jako kandidát gymnaziální profesury na Jungmannově soukromém ústavu. Poté, mezi léty 1858-1863, zastával pozici suplenta na Akademickém gymnáziu, kde vyučoval aritmetiku, přírodopis, fyziku a český jazyk.

Absolvoval několik výpravných cest, mezi jeho první patří cesta do Nového Sadu v roce 1861, kam cestoval na slavnosti věnované Savovi Tekelijemu¹⁵ jako zástupce Musea Království českého. Cestu si prodloužil a zastavil se ještě v Bělehradě a v Karlovicích (dnes Sremski Karlovci, a. o. Vojvodina, Srbsko), navštívil pohoří Fruška gora, odkud pokračoval do Záhřebu, Lublaně a Štýrského Hradce.

Na další cestu se vydal v dubnu roku 1863. S podporou od literárního spolku Svatobor vyrazil přes Krakov, Varšavu a Vilno do Ruska, kde v Petrohradě s pomocí prof. Srezněvského¹⁶ studoval v Carské veřejné knihovně. Poté odjel do Moskvy, kde četl a vypisoval staroslověnské rukopisy v Patriarchální knihovně, odtud se vypravil na veletrh do Nižného Novgorodu, po Volze se plavil do Kazaně, kde opět studoval cyrilické a hlaholské rukopisy u prof. Petrovského¹⁷ a prof. Grigorjeva.¹⁸ Do Prahy se navrátil v červnu roku 1864 a nedlouho po návratu podal Svatoboru zprávu o cestě a s ní spjatých studiích. Téhož roku, 12. prosince, byl jmenován dekretem č. 21096 českého zemského výboru řádným učitelem slovanských jazyků na Královské zemské polytechnice v Praze.

¹³ Dnes část obce Ostroměř v Královéhradeckém kraji.

¹⁴ Tehdy toto gymnázium sloužilo jako příprava pro univerzitní studium. Sídlo v Klementinu a organizačně patřilo pod univerzitu. Jeho studenti se stali zároveň členy akademické obce.

¹⁵ Sava Tekelija (1761-1842) – první srbský doktor práv, prezident a patron Matice srbské.

¹⁶ Izmail Ivanovič Srezněvskij (1812-1880) – ruský a ukrajinský filolog a slavista.

¹⁷ Memnon Petrovič Petrovskij (1833-1912) – ruský jazykovědec a slavista; člen Královské české společnosti nauk.

¹⁸ Viktor Ivanovič Grigorovič (1815-1876) – ruský historik, filolog a slavista.

Roku 1867 se hledal nový lektor polského jazyka na filozofickou fakultu pražské univerzity. Kolář byl 24. října 1867 vyzván děkanátem k „zaplnění“ uprázdněného místa, této nabídky využil a dopisem ze 7. listopadu 1867 žádal o místo. Na tento post byli nominováni další dva kandidáti, František Matějka a Emanuel Tonner¹⁹. Výběrové řízení prováděli M. Hattala a V. V. Tomek, kteří v lednu 1868 doporučili k postu Josefa Koláře z důvodu jeho profesní zkušenosti z polytechniky. Jeho výklad, až na výjimky, se sestával z mluvnice polštiny, kterou přednášel v zimním semestru, a následného čtení a rozboru vybraného díla (nejčastěji od A. Mickiewicze, K. Brodzińskiego, W. Syrokomly) v letním semestru.

Podobného řízení se zúčastnil i následujícího roku 1868 o post lektora ruského jazyka. Jeho „soupeřem“ byl A. Durdík²⁰, jenž dodal k posouzení pouze své překlady děl M.J.Lermontova, z toho důvodu komise složená z M. Hattaly a J. Kvíčaly vybrala J. Koláře s odůvodněním, že dodal k posouzení více své literatury a má lektorskou univerzitní praxi.

Dne 11. listopadu 1882 dopisem tlumočil žádosti studentů k vedení univerzity, v němž žádal o zřízení lektorátu jazyka srbochorvatského. Mimo prosby studentů jako důvody uváděl potřebu srbochorvatštiny pro komparatistické předměty a jako národní jazyk v Předlitavsku. Pro svou obhajobu na tento post dokládal lektorskou praxi srbochorvatštiny z působení na pražské c.k. polytechnice, kde učil od roku 1864. Se svou žádostí uspěl a 26. dubna 1883 dekretem č. 2326 byl c.k. ministrem jmenován lektorem srbochorvatštiny na nově vzniklém lektorátu.

Pokoušel se stát profesorem pro praktické učení jazyků slovanských na pražské univerzitě, ale toto snažení mu bylo v červnu 1884 zamítnuto s odůvodněním, že činnost univerzitního profesora je vědecká, nikoliv praktická.

Lektorská pozice na univerzitě byla pro velkou část vyučujících pouze částečným pracovním úvazkem, nejčastěji lektori působili i jako gymnazijní profesori. To se týkalo i J. Koláře, jehož další povolání, která vykonával, bylo překladatelství ze slovanských jazyků při Zemském soudu v Praze mezi léty 1867-1873 a od roku 1874 vyučoval ruský jazyk na Česko-slovanské obchodní akademii v Praze.

Mezi jeho další aktivity patřilo od roku 1868 členství v Královské české společnosti nauk, kde vydal několik svých jazykovědných, porovnávacích a mluvnických prací. Dále byl členem Společnosti přátel ruské slovesnosti, Archeologické společnosti při Moskevské univerzitě a dopisujícím členem Společnosti pro slovesnost srbskou v Bělehradě. Za své činy byl oceněn Řádem knížete Danila I. za nezávislost Černé Hory.

---

¹⁹ Emanuel Tonner (1829-1900) – český pedagog, překladatel a politik.

²⁰ Alois Durdík (1839-1906) – český překladatel a lektor ruštiny; v době výběrového řízení lektor ruského jazyka na Česko-slovanské obchodní akademii v Praze.

Po dobu svého dlouhého života vydal nespočet překladů děl nejčastěji polských, ruských a srbských autorů. Napsal mnoho pojednání o středověkých osobnostech a spisech, vydal mluvnici ruskou (1. vydání v r. 1868, následovalo dalších pět vydání) a polskou (1884), několik prací srovnávajících slovanské jazyky a cestopisy ze svých cest.

Napsal i několik operních libret, z nichž největšího vřhlasu dosáhl text k opeře Marie Potocká od L. Měchury.²¹ Josef Kolář užil při komponování verše A. S. Puškina ze sbírky Bachčisarajská fontána, které doplnil verši A. Mickiewicze Krymské znělky. Libreto vydal v roce 1865 na vlastní náklad a o tři roky později se dostalo do rukou L. Měchury, který na něj v průběhu dubna až července napsal hudbu. První hraní proběhlo pouze pro skladatelovy soukromé účely 15. ledna 1870 v klatovském divadle v podání místního ochotnického spolku.

Zanedlouho poté L. Měchura zemřel, ale opera se dočkala uvedení 13. ledna 1871 v Prozatímním divadle. Kritika velebila hudební složku, nicméně na Kolářově libretu nenechala nit suchou. Vyčítala jí přílišné vypouštění částí Bachčisarajské fontány, malé libretistické úpravy, nevhodně zvolené básně, jež byly příliš krátké pro operu a přílišné opakování jednotlivých veršů.

Císař František Josef I. povolil 1. listopadu 1907 Josefu Kolářovi zproštění z lektorských služeb, přesto působil na filozofické fakultě až do letního semestru r. 1908, kdy byl k poslednímu dni měsíce září zproštěn služby. Po odchodu do penze působil ještě v Muzeu Království českého až do své smrti 23. dubna 1910. Je pohřben na Olšanských hřbitovech v Praze.

3.2.2. Jiří Polívka

Obrázek 2

Jiří Polívka (nedatováno; Archiv MÚA AV ČR)

Český jazykovědec, profesor slovanské filologie a folklorista Jiří Polívka se narodil 6. března 1858 v Enži v Horních Rakousích. Gymnaziální studia už ovšem absolvoje v Čechách, a to mezi léty 1869-1876 na novoměstském německém gymnáziu v Praze. Dále studuje v letech 1877-1880 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy lingvistiku se zaměřením na komparatistiku u profesora Jana Gebauera. Na letní semestr 1880 odjíždí studovat na univerzitu v Záhřebu. Dále studuje ve Vídni, kde v roce 1882 úspěšně skládá dizertační zkoušku s prací na téma *O časech ve*

²¹ Leopold Eugen Měchura (1804-1870) – český hudební skladatel; opera Marie Potocká byla jeho jediná českojazyčná opera.

slovanských nářečích, příspěvkem k historické skladbě nářečí, za niž získává titul doktora filozofie. Komise sice práci zkritizovala, zdála se jí pouze povrchně zpracovaná, ale na druhou stranu komise ocenila autorovu píli.

Dne 20. října 1884 se Polívka habilituje na docenta na Karlo-Ferdinandově univerzitě s prací o budoucím gramatickém čase ve slovanských jazycích. Dále k habilitaci doložil své práce o staroslovanských, starobulharských, franckých, románských a galských středověkých spisech. Od roku 1885 už reálně působí na pražské univerzitě.

V zimním semestru 1889/1890 koná studijní cestu po Rusku a rakouské Haliči (projel přes Varšavu, Petrohrad, Moskvu a Lvov). V Rusku objevuje svou novou oblast zájmu – studium lidových zvyklostí a bájesloví, které tehdy popularizoval A. N. Pypin²². V témže roce si rozšiřuje habilitaci o dějiny slovanských literatur. Začátkem prosince 1891 je zvolen jako člen České akademie věd a umění císaře Františka Josefa I.

Odchod Martina Hattaly do penze v roce 1892 znamená pro Polívku nejprve pouze zvýšení počtu přednášek. V dubnu následujícího roku se oženil s Annou Všečekovou a ještě v témže roce v létě cestuje ze studijních důvodů do knihoven v Záhřebu a Bělehradu. Tuto cestu si zopakuje i v létě 1894.

Pražská univerzitní slavistika hledala v roce 1894 nástupce v profesorské pozici po M. Hattalovi. Komise ve složení J. Gebauer, J. Zubatý a J. U. Jarník vybrala tři kandidáty: Jiřího Polívku, Františka Pastrnka (docent české filozofické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity) a Václava Vondráka (soukromý docent Vídeňské univerzity). Řízení vyhrál Polívka, jelikož dodal práce o literární historii, měl zkušenosti z cest po jihoslovanských zemích a už částečně Hattalův post zastával. Proti tomuto řízení podal profesor J. Kvíčala separátní votum, ve kterém kritizuje způsob volby a obhajuje Pastrnka. (Činí tak z jeho prosté nevraživosti k J. Gebauerovi). Ministerstvo jeho námitku uznává, ale Kvíčala s vývojem situace odstupuje do pozadí. Nespokojený s volbou byl i V. Jagić z Vídeňské univerzity, kdy Gebauera obviňuje ze zbytečně rozpoutaného boje, když na post po lidech formátu Martina Hattaly a Konstantina Jirečka, který odešel za angažmá do Vídně, byl vybrán pouze jeden člověk. Mimořádným profesorem je J. Polívka jmenován 10. září 1895. Řádným profesorem se stává až 1. července 1907.

V akademickém roce 1908/1909 řídil českou filozofickou fakultu z pozice děkana fakulty, v následném roce poté z pozice proděkana.

Na začátku 1. světové války, konkrétně 6. července 1914, se vzdává 4. oddělení semináře pro slovanskou filologii kvůli silně zeslabenému zraku. Z toho důvodu v následujícím roce nepřednáší a v dalších letech je mu ze zdravotních problémů udělována dovolená, až do jeho posledního akademického roku 1927/1928. Polívku trápila oční choroba. V roce

---

1. ²² Alexander Nikolajevič Pypin (1833-1904) – ruský literární historik a etnograf.

1925 se jako člen České akademie věd účastní dvoustého výročí ruské akademie věd. Poté ale zůstává na ambasádě, kde se léčí a dostává celosemestrální dovolenou.

V září 1928 je zproštěn učitelského místa a odchází do penze. Dne 21. března 1933 umírá.

Ještě za svého života publikuje v mnoha časopisech, pro příklad jmenujme *Atheneum* nebo *Časopis českého muzea*.

Z polonistických předmětů v Praze vyučoval literaturu (výklad žaltáře florianského, dílo Jana Kochanowského), historickou mluvnici jazyka polského, překlad polské literatury a dějiny polské literatury.

3.2.3. Jan Hanuš Máchal

Obrázek 3

Jan Máchal (nedatováno; Archiv MÚA AV ČR)

Slavista a mytolog Jan Hanuš Máchal se narodil 25. října 1855 v Nových Dvorech nedaleko Milevska. Pocházel z chudých poměrů, přesto byl přijat na táborské gymnázium, kde v letech 1869-1977 studoval. Největší morální vliv na něm zanechal ředitel zdejšího ústavu Václav Křížek, vášnivý propagátor slovanské otázky žáky učil slovanské jazyky (především srbochorvatštinu a ruštinu) a snažil se v žácích pěstovat lokální patriotismus. Po gymnáziu nastoupil vojenskou službu v Jindřichově Hradci.

Ve studiích dále pokračoval na vídeňské univerzitě od zimního semestru 1878/1879, kde studoval slavistiku a srovnávací jazykovědu na proslulé „miklošičově škole“.

„Navázal na Miklošičovu průkopnickou mytologickou teorii, která předpokládala, že slovanská démonologie byla ovlivněna řecko-římskými prvky a že bude nutno přejít od Grimmovy srovnávací mytologie k historicko-filozofickému rozboru pramenů.“²³

Ještě za studií ve Vídni je vyšetřován kvůli manifestačnímu Slovanskému almanachu, kde byl Máchal autorem české části a který vydal Pozníkův studentský kroužek. Druhý ročník už byl policií úplně zabaven a Máchal za něj byl vyšetřován. V této době začíná publikovat v jihočeských časopisech *Tábor*, *Český jih*, *Otavan* nebo v olomouckém časopisu *Koleda*. Nejčastěji psal o polských nebo lužickosrbských tématech, ale postupně rozšiřuje svůj zájem na všechny Slovany.

²³ KALETA, Petr, *Češi o Lužických Srbech*. Praha 2006, s. 222.

Od roku 1882 pokračuje ve studiích v Praze, kde studuje slavistiku a český jazyk u J. Gebauera a A.V. Šembery²⁴. Od tohoto roku začíná pracovat jako suplent na gymnáziu v Německém Brodě, dodělává si zkoušky pro učitelství na středních školách na vyučování klasické filologie, češtiny a němčiny. Řádným učitelem se stává až 15. září 1884.

6. června 1886 se žení s Antonií Rennerovou, z tohoto svazku vzejdou dvě děti, Hana (*1887) a Karel (*1888). Získává doktorát z filozofie, když 22. června 1887 uspěje u zkoušky s prací *O poměru polabštiny k polštině*. Plně se stěhuje do Prahy, kde od školního roku 1888/1889 začíná spolu s Aloisem Jiráskem působit jako profesor na českém gymnáziu v Žitné ulici v Praze. V této době už je učitelské veřejnosti dobře znám z listu *Škola a život*; pro širší publikum vydává své články ve *Světozoru*, *Zlaté Praze*, *Osvětě*, *Květech*, *Vesně* nebo ve *Slovanském sborníku*.

Pokračuje i v kariéře mimo školství, kdy 1. prosince 1891 je přijat jako korespondenční člen České akademie věd a umění císaře Františka Josefa. V témže roce vydává *Nákres slovanského bájesloví* (Praha 1891). O bájesloví publikuje ještě další práce knižně i časopisecky. V tomto směru patřil ke kritické srovnávací škole podobně jako J. Polívka, V. Tille nebo A. Brückner²⁵. Ve sporu o rukopisy, který v této době propukl, se staví na Masarykovu stranu, jež vystupuje proti pravosti.

Chce se vrátit na univerzitu, 29. listopadu 1893 žádá o habilitaci a o rok později, 9. srpna 1894, se habilituje pro obor slovanské literatury s prací *O bohatýrském epose slovanském*. Je prvním badatelem, který na Karlo-Ferdinandově univerzitě začíná pěstovat zájem o lužickosrbskou problematiku. Mimořádným profesorem se stává v roce 1901, ale pouze *ad personem*, tudíž pokračuje ve vyučování na gymnáziu. Skutečným mimořádným profesorem se stává až v roce 1908, poté končí svou gymnaziální kariéru. Řádným profesorem se stává už v roce 1911.

V roce 1914 Jiří Polívka vážně onemocněl a Jan Máchal za něho přebírá vedení oddělení novější řeči a literatury Slovanského semináře. Už v roce 1917 žádá o snížení učební povinnosti, protože je zavalen prací a nestíhá učit v takové míře, protože se stává na akademický rok 1917/1918 děkanem Filozofické fakulty a v následujícím roce zastává pozici proděkana.

Po válce vydává mezi léty 1922-1929 své největší dílo třísvazkové *Slovanské literatury*. Zdravotní problémy způsobené stářím se mu ale nadále prohlubují, proto si bere na akademický rok 1924/1925 dovolenou a po roce 1925/1926 odchází do výslužby.

Umírá v Praze 3. listopadu 1939.

Jeho slovanská literární činnost se především zaměřovala na polabskou, polskou, českou a lužickosrbskou oblast. Publikoval ovšem i literárněhistorické práce z české a ruské

---

²⁴ Alois Vojtěch Šembera (1807-1882) – český jazykovědec a literární historik.

²⁵ Aleksander Brückner (1856-1939) – polský jazykovědec a historik literatury.

literatury. Překládal starší evropské romány z němčiny a francouzštiny. Psal pojednání o životě a díle slavistů: A. J. Puchmajera, P. J. Šafaříka, P. Chocholouška, V. Hanky a F. L. Čelakovského.

Z polonistických předmětů v Praze vyučoval dějiny polské literatury, dějiny polské a ruské kritiky, výklad románů Stanisława Żeromského, Adama Mickiewicze a Henryka Sienkiewicze.

3.2.4. Jaroslav Bidlo

Obrázek 4
Jaroslav Bidlo (1927;
SEKANINA,
FRANTIŠEK. *Album*
representantů všech oborů
veřejného života československého.
Praha 1927)

Historik Jaroslav Bidlo se narodil 17. listopadu 1868 v Záběhově nad Labem. Prvotní zájem o historii u něj vzbuzuje jeho otec, řídící učitel. Bidlo vystudoval gymnázium v Hradci Králové, kde se začíná učit polsky. Poté tráví 3 roky na duchovním semináři. V roce 1899 nastupuje na pražskou českou univerzitu, zde studuje až do roku 1892. Poté v říjnu odjíždí do Krakova, kde mu J. Goll zařídil stipendium a zůstává zde až do července 1893. Goll celkově Bidla podporoval v polských dějinách. Do Krakova ho poslal ke svým přátelům Stanisławovi Smolkovi a Wincentymu Zakrzewskému do historického ústavu a k Lucjanu Malinowskému do semináře pro slovanskou filologii. Goll Bidlovi zadal, aby prostudoval část listin věnovaných polským církevním dějinám na počátku 15. století. Bidlo sepsal práci *Čeští emigranti v Polsku v době husitské a mnich Jeronym*

Pražský. Studii na podobné téma ve stejné době zpracoval i A. Brückner, ne ovšem tak podrobně. Jaroslav Goll byl s prací spokojen a uznal ji Bidlovi za dizertační.

V roce 1894 promuje za doktora filozofie, kdy si vybírá témata z polské a ruské historie, později se zaměřuje i na historii Balkánu. V roce 1895 absoluuje zkoušku z dějepisu a zeměpisu pro střední školy a od školního roku 1895/1896 se stává pomocným učitelem na reálné škole na Malé Straně v Praze.

V tomto roce dokončuje překlad díla M. Bobrzyńského *Dzieje Polski w zarysie* (Praha 1895). Chce seznámovat veřejnost s celkovým vývojem jednotlivých slovanských států, proto překládá a vydává díla slovanských historiků. Po první světové válce takto uveřejnil *Dějiny srbského národu* (Praha 1920) od S. Stanojeviće²⁶ a chystal Borgmannovy *Dějiny ruské*. Plánoval napsat i dějiny českého národa, ale nedostávalo se mu času. Zaměřil se především na dějiny východní Evropy celkově a napsal práce o slovanské minulosti a syntezu dějin východní Evropy. Tyto práce byly odbornou veřejností kritizovány, protože

²⁶ Stanoje Stanojević (1874-1937) – srbský historik.

píše dějiny Slovanstva, které neexistovaly, protože nikdy neexistovalo jednotné Slovanstvo. Bidlo se obhajoval, že tyto dějiny psal na základě společných znaků v jazyce, kultuře, literatuře, geografii a politice. Dále argumentoval, že nepíše dějiny panslavismu, ale dějiny kultury řecko-slovanské s hlavní úlohou církve a náboženské koncepce. Tyto práce pobouřily německou historiografii, jelikož nedávaly větší význam německému živlu ve východní Evropě.

V roce 1896 odjíždí za podpory České akademie věd do pruského záboru, do Ochranowa, Poznaň, Lešna a Hnězdna. V cestách pokračuje na přelomu let 1897/1898, kdy dostává stipendium od rakouského Ministerstva školství a kultu. Cestuje do Ruska, aby se zde seznámil s dějinami polské větve jednoty bratrské. Přes Varšavu cestuje do Petrohradu a poté do Moskvy, zpátky se vrací přes Vilno. Vědecky byl v Rusku spokojen, ale velice byl znechucen tamějším společenským klimatem. Poprvé se u něj na této cestě objevuje chronický únavový syndrom, který ho trápí po zbytek života.

Ve školním roce 1899/1900 se stává řádným učitelem ve státní průmyslové škole na Praze 1 a od roku 1902 se stává středoškolským profesorem. Na přelomu století, v roce 1900, jede v červnu na 3. polský sjezd historiků společně s J. Gollem, J. Polívkou a A. Černým. V témže roce také uveřejňuje 1. díl *Jednoty bratrské v I. vyhnanství*. Touto prací se v roce 1899 habilitoval pro obor dějin východní Evropy a balkánského poloostrova.

Už v roce 1903 žádají profesori Goll a Kalousek²⁷, aby se Bidlo stal mimořádným profesorem. Stává se jím až v roce 1906, kdy ho ministerstvo jmenuje mimořádným profesorem všeobecných dějin se zřetelem k dějinám východní Evropy a balkánských zemí. Na řádného profesora je navržen v roce 1909, ale stává se jím až o rok později, kdy je společně s J. Šustou jmenován.

Jeho nejdelší zahraniční cesta se uskutečnila v roce 1902, kdy celé léto cestoval skrze polská města Krakov, Varšavu, Toruň, Poznaň a Vratislav. Do Krakova se podíval ještě jednou v roce 1908, poté měl mnoho studijních povinností.

V akademickém roce 1915/1916 působil jako děkan Filozofické fakulty české univerzity. V tomto mandátu vyškrtává bez souhlasu fakultního sboru ze seznamu profesorů T. G. Masaryka, což proti Bidlovi použijí v roce 1930. Ve dvacátých a třicátých letech poté dokončuje své historické práce o dějinách jednoty bratrské a bere si dovolené na celé semestry. V rámci tohoto studia často pobývá v Polsku. Poslední cestu tam absolvoval v roce 1934.

V září 1935 dostává jugoslávský řád sv. Sávy IV. třídy, který odmítá podobně jako jeho kolegové Kadlec a Dvorský. Důvodem odmítnutí byla nepřiměřenost řádu jeho vědeckému bádání a významu, jelikož jakýsi úředník ministerstva dostal řád o třídu lepší. Bidlo je ochoten přijmout řád alespoň II. třídy.

---

²⁷ Josef Kalousek (1838-1915) – český historik.

V dubnu 1936 žádá o dovolenou na dokončení díla o východoevropském dějepisectví. Je mu vyhověno a ve výuce ho nahrazuje mimořádná profesorka Milada Paulová. V dalším roce žádá o dovolenou kvůli vážné a zdlouhavé nemoci.

Jaroslav Bidlo umírá 1. prosince 1937.

Z polské historie v Praze učil polsko-ruské vztahy v historii, dějiny Polsko-litevské unie, dějiny polabských a baltických Slovanů.

3.2.5. Adolf Černý

Obrázek 5
Adolf Černý (1892; Wikimedia)

Velký propagátor slovanské, a především lužickosrbské otázky se narodil 19. srpna 1864 v Hradci Králové do rodiny holiče a hudebníka Stanislava Černého a jeho manželky Františky. Pocházel z deseti sourozenců.

V Hradci Králové navštěvoval obecnou školu v letech 1871-1875, poté přešel na reálku, protože měl velmi dobré studijní výsledky. Odtud přechází v roce 1879 na učitelský ústav v Hradci Králové. K učitelskému povolání ho přiměly vlastenecké důvody. Už v době studia se vydával na dlouhé cesty po Krkonoších, na Turnovsko a na Jičínsko. V roce 1883 odmaturoval s vyznamenáním.

Po maturitě se hlásil na podučitelské místo v chlapecké obecné škole v Hradci Králové, ale nebyl na něj vybrán. Místo získal Josef Groulík, ale ten nemohl ihned nastoupit, proto Adolf Černý učil místo něho po celý školní rok 1883-1884. V následujícím roce Groulík nastoupil na nově získané místo a Adolf Černý zaujal jeho původní post na cvičné škole při učitelském ústavu v Hradci Králové.

Jednoroční učitelská praxe měla pro Černého značný vliv na jeho pozdější životní směřování. Ředitel chlapecké obecné školy se totiž znal s lužickosrbským národním buditelem Michałem Hórníkem, za nímž se Černý v srpnu roku 1884 vydal. Hórník ho seznámil s dalšími lužickosrbskými osobnostmi, s Jurijem Libšem²⁸ a Handrijem Dučmanem.²⁹ Hórník ho také seznámil s lužickou literaturou, která Černého natolik zaujala, že si několik knih odvezl zpátky do Čech a začal se učit lužickou srbštinu v takové míře, že už na Vánoce psal dopisy v lužické srbštině. V následujícím roce 1885 navštívil Lužici ještě dvakrát.

V roce 1886 vykonává zkoušku učitelské způsobilosti a v dalším roce 1887 je jmenován definitivním podučitelem. Zatímco po pracovní stránce se Černému dařilo, v osobním životě trpěl, jelikož mu v roce 1885 zemřeli dva bratři a v roce 1887 otec. Jejich odchod

²⁸ Jurij Libš (1857-1927) – lužickosrbský jazykovědec a kaplan.

²⁹ Handrij Dučman (1836-1909) – lužickosrbský spisovatel, folklorista a farář.

psychicky nesl velmi těžce. V roce 1888 je několik měsíců nemocný a pobývá v Nedělišťích u Hradce Králové.

Osobou, která Adolfa Černého inspirovala v dalším směřování, byl Edvard Jelínek, redaktor *Slovanského sborníku*, do něhož Černý přispíval. Bohužel tento časopis v roce 1884 končí pro nezájem čtenářů. Z osobností, které Černého ovlivnily, byli Wilhelm Bogusławski,³⁰ se kterým se setkává při cestách Lužicí, a Jan Baudouin de Courtenay,³¹ se kterým si začal dopisovat díky Michalu Hórnikovi. Tito tři pánové přivedli Černého k zájmu o Polsko.

Tam se poprvé Adolf Černý podíval až 16. července 1889, kdy odjíždí na cestu do Ruska. Tato cesta měla turistický a vzdělávací charakter. Černý navštěvoval kulturní instituce, památky a osoby, s nimiž si dopisoval. Například v Krakově strávil čtyři dny u Bronisława Grabowského. Ve Varšavě bydlel u českého krajana Lhotáka a navštívil redakce novin a knihovny. Poté pokračoval do Vilna, kde ale své přátele nezastihl, proto si jen prohlédl město. Následující den pokračoval do Petrohradu a strávil tam týden u Bogusławského. Zpátky se vracel přes Tartu³² a pokračoval zpět do Varšavy, kde pobyl tři dny a 5. září odjíždí do Berlína. Dále pokračuje přes Zhořelec a Budyšín. Domů do Hradce Králové se dostává až 10. září. Dojmy z této cesty měl rozporuplné, byl nadšen z tamějších obyvatel, ale byl zklamán ruskou politikou.

Velký vliv na Černého osobnost a česko-polské vztahy měly pražské výstavy, v roce 1891 to byla jubilejní výstava a v roce 1895 národopisná výstava. V těch dnech se do Prahy sjely mnohé polské obchodní delegace a davy turistů.

Černého tělesná slabost a vytrvalé pracovní vypětí měly vliv na jeho zdraví, v květnu 1892 dostal zánět pobřišnice a léčil se až do konce školního roku 1893. V tom roce byl jmenován definitivním cvičným učitelem.

O dva roky později se Černému splnil jeho sen. Dne 19. listopadu 1895 byl přeložen do Prahy na cvičnou školu chlapeckého učitelského ústavu v Praze. Zde, v centru dění českého národa, mohl plně rozvinout svou činnost. V tomto roce také začíná používat svůj umělecký pseudonym Jan Rokyta.

Do Polska se znovu podíval v roce 1897, kdy odjížděl do Zakopaného na odhalení pamětní desky zemřelému Edvardu Jelínkovi. Tuto cestu využil i k získávání kontaktů pro nově připravovaný časopis *Slovanský přehled*. V rámci této cesty se v Krakově setkal s Baudouinem de Courtenay i Grabowským. Navštívil Lvov, již zmíněné Zakopane a Krakov, Vilno, Varšavu, Poznaň, Chotěbuz a Drážďany. Problém měl Adolf Černý v pruském záboru, kde byl cizincem a neměl zde známé.

---

³⁰ Wilhelm Bogusławski (1825-1901) – polský právník a historik.

³¹ Jan Baudouin de Courtenay (1845-1929) – polský lingvista a slavista.

³² Dnes druhé největší město v Estonsku, dříve zvané švédsky nebo německy Dorpat. Zde bydlel Jan Baudouin de Courtenay.

V roce 1898 se stal správcem Národopisného musea českoslovanského. Kvůli této pozici a svému zdravotnímu stavu žádal o ukončení učební povinnosti na učitelském ústavu. To mu bylo uděleno v roce 1900. Záhy ale musel muzeum opustit, jelikož zřejmě měl spory s vedením.³³

Tato muzejní epizoda plně Černému otevřela dveře k vydavatelské činnosti, od října 1898 vydával a vedl *Slovanský přehled*, jednu z nejvýznamnějších revue ve slovanském světě. Jeho časopis přestává vycházet až se začátkem první světové války. Na rozdíl od Jelínkova *Slovanského sborníku*, který byl spíše literární a historický, Černý svůj časopis rozšířil o kulturní a politický rámec.

V zimním semestru 1901/1902 začíná znovu učit, stává se lektorem lužické srbštiny, později přidává lekce polštiny a srbochorvatštiny na Univerzitě Karlově. V tomto roce také zakládá rodinu, narodí se mu dítě a přestoupí po vzoru Tomáše Garrigue Masaryka na evangelickou víru.

Nezapomíná ani na Lužici, vydává své největší dílo *Mythiske bytosće lužiskich Serbow* (Budyšin 1908).

Po konci války vstoupil do diplomatických služeb nově vzniklého Československa. V lednu 1919 odjíždí do Paříže s představou hájení práv Lužických Srbů a jejich připojení k ČSR. Byl ovšem pověřen z pohledu ČSR strategičtější otázkou česko-polských vztahů a jejich spory o hraniční území. Lužickosrbská delegace nebyla pozvána k jednáním, ale československou delegaci doprovázel tajemník Lužickosrbského národního výboru Jan Bryl. Letní semestr 1919 koná poslední lektorská cvičení z polštiny na Univerzitě Karlově. Na přelomu let 1921-1922 jede zkušebně v diplomatických službách do Polska, tam ho úředně přijali a už 10. února 1922 byl přidělen na vyslanectví ve Varšavě. Jeho pracovní náplní byla nejčastěji jednání s polskými politiky a získávání informací zevnitř polské společnosti. V témže roce začíná přednášet ve spolku Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Znovu se začíná ozývat jeho nedobrý zdravotní stav podpořený ještě psychickým vypětím, proto odjíždí na venkov do Konstancina.

Vychází mu kniha *Republika Czechosłowacka. Krótki zarys życia politycznego, ekonomicznego i kulturalnego* (Poznań 1923), kterou společně napsal s Václavem Dreslerem a v níž jsou v ní základní informace o novém státu. Roku 1923 začíná přednášet v Krakově, v březnu toho roku odjíždí do Prahy, ale nechce se už vrátit do Varšavy na vyslanectví kvůli osobním sporům s vyslancem Prokopem Maxou. Je poslán na vyslanectví v Bělehradě, kde působí od července do září. Poté mu je přidělena zdravotní dovolená na vyslanectví

---

³³ Viz více TICHÝ, František, Dílo a osobnost Adolfa Černého. In: FRINTA, Antonín a František TICHÝ, *Slovanský přehled 1914-1924*. Praha 1925.s. 33.

v Římě, v období od 1. prosince 1923 do 30. června 1924. V květnu 1925 podává žádost o trvalý odpočinek, ale stáhl ji a podává ji až o dva roky později.

V roce 1925 je zvolen za řádného člena Akademie věd a umění a obnovuje časopis *Slovanský přehled*. Má mnoho práce, nezbyvá mu čas a ozývají se zdravotní problémy. „Jeho přátelé a přispěvatelé Slovánského přehledu mu však po celou tuto dobu zprostředkovávali informace o polském kulturním, hospodářském a politickém životě. Neztrácel tedy přehled o dění v Polsku, dozvídal se o postupném ochlazení polsko-českých vztahů ve třicátých letech, o posilování armádní kliky, ostrých zásazích proti ukrajinskému národnímu hnutí, o rozkolu v polské politice po Piłsudského smrti a růstu nacionalismu.“³⁴

Poslední cestu do Polska vykonal v době po převratu v roce 1926, kdy spolu se skupinou československých novinářů cestovali Polskem od jihu k severu.

Posledním dnem června 1927 končí své angažmá ve službách ministerstva zahraničních věcí a v listopadu téhož roku je vyznamenán řádem Polonia restituta. V roce 1932 odstupuje kvůli zdravotním problémům z vedení *Slovanského přehledu* i z veřejného života. Později v třicátých letech píše kratší příspěvky do *Národního obrození* nebo *Práva lidu*. Překládá polskou literaturu od Słowackého, Orzeszkové nebo Wyspiańskiego.

Rok 1939 byl pro Černého dosti divoký. Po zabrání Těšínska vrací polské vládě řád Polonia restituta. Na konci března odváží ze svého domu část korespondence s lužickosrbskými přáteli kvůli obavám o jejich bezpečnost. Pár dní poté, 4. dubna 1939, je u něj provedena domovní prohlídka, zabavena zbylá korespondence a knihy. Zpátky se mu navrátilo jen málo. Začíná být sledován gestapem a po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha jsou u něj provedeny další domovní prohlídky. Po konci války doufal v samostatnou Lužici a podporoval snahy ČSR o její připojení. Těžce nesl, když Lužici si nakonec mezi sebou rozdělila Německá demokratická republika a Polská lidová republika.

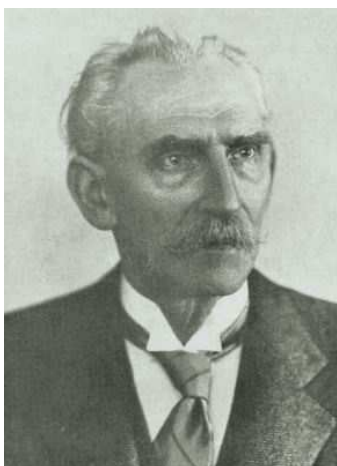
V poválečných letech ho ocenily hned dvě univerzity. V roce 1946 mu byl udělen čestný doktorát filozofie na Univerzitě Karlově v Praze a v roce 1947 ho ocenila Jagellonská univerzita v Krakově čestným doktorátem.

Zbytek života strávil v ústraní, jeho přátelé, se kterými si dopisoval a získával od nich informace o tamějším dění, zemřeli. On sám trpěl vleklou tuberkulózou, měl problémy se srdcem, nedoslýchal a pracovníně přetěžoval svůj organismus. Zemřel 27. prosince 1952.

---

³⁴ CHODĚJOVSKÝ, Jan. Polské dojmy Adolfa Černého. In: KALETA, Petr a Lukáš NOVOSAD. *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století: sborník z mezinárodní vědecké konference*, (Praha 6. -7. 9. 2007). Praha 2008. s.125.

3.2.6. Lubor Niederle

Obrázek 6
Lubor Niederle (nedatováno;
Archiv MÚA AV ČR)

Syn gymnaziálního profesora a filologa Jindřicha Niederleho, Lubor, se narodil 20. září 1865 v Klatovech. Již brzy se dostal do Prahy, kde mezi léty 1875-1883 studoval na reálném gymnáziu. V této době už měl veliký zájem o slovanské dění, jež u něj podněcoval jeho strýc, vlastenecký kněz. Ve studiích v Praze pokračoval, až do roku 1887 zde studoval na filozofické fakultě české univerzity archeologii u Miroslava Tyrše a antropologii u Tomáše Garrigua Masaryka. Disertaci na téma o vývoji posvátných míst a chrámů. Na Masarykovo doporučení začal pobývat na studiích v zahraničí, nejprve v letním semestru 1889 na mnichovské univerzitě, v zimním semestru 1889/1890 na antropologické škole v Paříži. Při

návratu navštívil muzea v Bologni, ve Florencii, v Lublani, ve Vídni a v Olomouci.

Už za studentských let se u Niederleho objevily zdravotní problémy. Na prudké bolesti hlavy a chronický únavový syndrom mu pomáhala pouze chůze v ostrém větru, který mu ovšem postupně ničil zrak.

Po návratu ze studií žádal 11. listopadu 1890 o místo soukromého docenta antropologie a starší historie na filozofické fakultě české univerzity v Praze. V plánu měl přednášky o zoologické antropologii, etnické antropologii a prehistorické archeologii.

Habilitaci získal 24. srpna 1891 v oboru antropologie a prehistorické archeologie na téma antropologie v českých zemích. Téhož roku podruhé navštívil Paříž, z níž se na zpáteční cestě vracel přes Švýcarsko a začal spolupracovat na přípravě Národopisné výstavy československé. V rámci příprav navštěvoval slováckou vesničku Veletiny, kam dalších padesát let jezdil na dovolenou.

Roku 1894 podnikl studijní cestu do Ruska a oženil se s Boženou Kramářovou (příbuznou politika Karla Kramáře). V roce 1896 pokračoval ve svých cestách, navštívil národopisnou výstavu v Pešti, začal pracovat v českém Národním museu a 9. října byl navržen na mimořádného profesora archeologie a etnologie. Jmenován jím byl až 28. května 1898, řádným profesorem se stal až 29. února 1904.

Ve studijních cestách pokračoval i v tomto období, roku 1897 přes Řezno do Itálie, dále roku 1898 cestoval po Balkánu až do Istanbulu a v roce 1900 na archeologický sjezd do Kyjeva, kde u něj poprvé vypukla nervová choroba.

V tomto období začal být významně literárně činný. Vydává první díl *Slovanských starožitností* (Praha 1902), dílo inspirované Šafaříkovými *Slovanskými starožitnostmi*. Celkem jich vydal 6 dílů, první čtyři etnologicko-historické a zbylé dva kulturně-

historické. Z jeho životního díla čerpal i americký prezident Woodrow Wilson při přípravách na nové rozložení Evropy na konci Velké války.

Od roku 1899 vydává spolu s Františkem Pastrnkem *Věstník slovanských starožitností* a od roku 1901 *Věstník slovanské filologie a starožitností* ve spolupráci s Josefem Zubatým. Spolu s Čeňkem Zíbrtem vedl a redigoval časopis *Český lid – národopis a prehistorie národa českého*, kam psal články o západoslovanských literaturách nebo o ruské literatuře. V květnu 1911 je mu udělen ruský řád sv. Stanislava 2. třídy.

Na počátku 20. století se u něj prohloubily zdravotní potíže, kvůli kterým musí žádat často o dovolené, při nichž sepisoval své další velké dílo *Život Slovanů* (Praha 1925), které psal mezi léty 1911-1925. Po skončení války působil v úřadu pro práce mírové. V roce 1920 nejenže pobývá v pařížských muzeích, ale byl zřízen Seminář pro archeologii československou a Niederle byl pověřen jeho řízením. V témže roce žádá o odchod do penze ze zdravotních důvodů, především z únavy a oslabení zraku.

Roku 1921 zakládá Slovanský ústav, s jehož přípravami se začalo už v roce předcházejícím. Ústav měl za úkol především nezávisle zkoumat tehdejší Slovanstvo. Velice jeho vzniku pomohl prezident Masaryk svým peněžním darem, díky tomu se Slovanský ústav mohl v roce 1928 otevřít a Niederle se stal jeho předsedou.

Ve dvacátých letech cestuje několikrát do Paříže a dalších měst západní Evropy a v akademickém roce žádá o zdravotní a studijní dovolenou za účelem dokončení díla ve francouzštině, které by svět seznámilo se slovanskou kulturou. V roce 1927 žádá celoroční dovolenou ze zdravotních důvodů, jako náhradu za sebe navrhuje Albína Stockého³⁵ a odjíždí se léčit do Tatranské Lomnice.

Mezi léty 1927-1929 zastává funkci děkana a proděkana Filozofické fakulty a je navržen na rektora Univerzity Karlovy, jímž je zvolen, a působí zde až do roku 1930. Nemoc se u něho ještě více prohloubila, nemohl proto v roce 1929 odcestovat na studijní cestu do Francie a Anglie a roku 1932 se vzdává předsednictví Slovanského ústavu, jež přenechává Matiju Murkovi. Do roku 1937 zůstává členem několika výborů a komisí.

Umírá 14. června 1944 v Praze.

Na polonistice učil rozbor polské literatury, především díla W. Kętrzyńskiego.

3.2.7. Teofil Kowalski

Narodil se roku 1866 v Płocku, v ruském záboru někdejšího Polska. Na tamějším gymnáziu složil roku 1887 maturitu a poté odešel studovat na teologickou fakultu v Petrohradě. Studia dokončil v roce 1891 a o rok později získal doktorát bohosloví. Poté odešel do Říma studovat právo. Po započtení několika semestrů z minulého studia mu byl

---

³⁵ Albín Stocký (1876-1934) – český archeolog

udělen v roce 1894 titul doktora práv. Tím jeho studia neskončila, z Říma se vydal do Řezna na hudební akademii. Svá bavorská studia dokončil v roce 1896.

Po studiích se vrátil do ruského záboru, kde působil jako probošt a vikář ve vesnických farnostech. Nadále se ovšem nevzdával svého snu o pedagogické kariéře. V roce 1895 začíná vydávat časopis věnovaný duchovní hudbě *Śpiew kościelny*. Toto periodikum vydával v Płocku a Varšavě až do roku 1902, poté časopis pokračoval pod jiným vedením. O duchovní hudbě napsal i několik vědeckých prací.

Jeho církevní kariéru ovlivnila jeho „prostořekost“ v článku ve varšavských novinách *Głos* z roku 1902. Za něj upadl v nemilost církevních kruhů a byl suspendován na dobu 11 let, tj. až do roku 1913, poté musel odvolat svá tvrzení.

Tato životní eskapáda ho zavedla na dráhu učitele polského jazyka na světských školách. Polštinu učil na gymnáziích v Čenstochové a v Petrohradu. Roku 1909 dokonce získal diplom opravňující k výuce polského jazyka.

V rámci dalšího rozšiřování svých obzorů se v zimním semestru 1903-1904 zapsal na českou část Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde přes deset semestrů studoval estetiku a muzikologii až do letního semestru 1911. Poté chtěl obhájit titul doktora filozofie prací *Chorał gregoriański-watykański* (Warszawa 1913), tento krok se mu bohužel nepodařil.

Hodlal se v Praze zdržet ještě více let, proto v zimním semestru 1911 požádal o udělení placeného lektorátu polského jazyka na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity. Již v září téhož roku ho profesor Jiří Polívka představil radě fakulty, která mu vyučování povolila. V květnu následujícího roku tento krok schválilo Ministerstvo kultu a vyučování. Začal učit v zimním semestru 1912-1913 gramatiku polského jazyka pro začátečníky, později gramatiku pro pokročilé na příkladech děl H. Sienkiewicze, B. Pruse a J. Weyssenhoffa. Od letního semestru 1914 přidal do svého portfolia i konverzační cvičení pro začátečníky a pokročilé a také cvičení z obchodní korespondence v polském jazyce. V následujícím akademickém roce 1914-1915 pokračoval ve vyučování týchž předmětů, avšak bez uvedení podrobností.

Začátek války pro něho jako pro nepřátelského občana znamenal příchod problémů. Kowalski v Praze vydával noviny *Wiadomości polskie z Pragi*. V jejich třetím čísle z 23. října 1914 otiskl anonymní stížnost polského válečného imigranta z Haliče, kterému se v Praze nedostalo dobrého přijetí ani zacházení. Po vydání Pražané obvinili Kowalského z protičeského smýšlení, i když není autor příspěvku, ale jako vydavatel a hlavní redaktor, je za něj zodpovědný. Byl pozván k vysvětlení situace k děkanovi filozofické fakulty. Z této schůzky vzešla domluva o otištění omluvy, kterou Kowalski otiskl 12. ledna 1915 v deníku *Union* a 13. ledna ve večerníku *Naše Slovo* i ve svém deníku *Wiadomości polskie z Pragi*. Kowalski však proti obvinění protestuje a omlouvá článek tím, že byl psán v afektu a nemá na české obyvatelstvo vrhat špatný stín. Jako Polák ctí český národ, jeho

kulturu a dějiny, také Poláci přejali od Čechů víru, kulturu a oba národy jsou příslušníky slovanského národa. Disciplinární řízení bylo poté zastaveno.

Další patálie přišla zanedlouho. V listopadu 1914 se vedení univerzity ozvalo s výtkou proti užívání právnického titulu kanovnického práva, který neměl nostrifikován a nemohl ho tedy v Rakousku-Uhersku používat.

Na jaře roku 1915 žádal o povolení výjezdu do Vídně, ale nebylo mu vyhověno a byl na něho 21. dubna nasazen policejní dozor. Odjel bez povolení, byl však zatčen. Zde informace končí až do roku 1916, kdy válečný dohledací úřad žádá zproštění lektorátu s tím, že Kowalski je internován v dolnorakouském Drosendorfu.

Z jeho života po válce víme jen velmi málo, vzdal se kněžské činnosti, vyučoval latinu a později působil jako vojenský lékař v polské armádě. Zemřel 20. února 1923 ve Strzelnie.

Na pražské polonistice učil mluvnicki jazyka polského a čtení děl Sieroszewského, Siękiewicze, Prusa, Weyssenhofera. Dále učil polskou konverzaci a korespondenci.

3.2.8. Bohumil Karel Vydra

Obrázek 7
Bohumil Karel Vydra (1930, SLK)

Lektor polského jazyka na Univerzitě Karlově Bohumil Karel Vydra se narodil 4. ledna 1889 ve Lštěni na Prachaticku do rodiny tamějšího učitele v obecné škole. Gymnázium od roku 1901 studoval v Písku, kde v roce 1909 úspěšně složil maturitní zkoušku. Poté se zapsal na studia na Filozofické fakultě české univerzity v Praze. Zde studoval bohemistiku, slavistiku a germanistiku až do roku 1913. O rok později se zde stal doktorem a získal aprobaci pro výuku češtiny a němčiny na středních školách. Polský jazyk a literaturu se na studiích učil u profesorů Máchala a Polívky a kurzy míval u Černého a Kowalského. Už na studiích přispíval články do denního tisku a do *Časopisu pro moderní filologie a literatury*.

Znalosti polského jazyka nabýval stykem s Poláky žijícími v Praze nebo na pobytech na polských územích. Několik let také pracovně obstarával polskojazyčnou korespondenci pro firmu Bratři Čížkové a spolek Svěpomoc. Po dostudování působil ve školním roce 1914/1915 na soukromém dívčím lyceu u sv. Voršily na Praze II., kde učil češtinu, němčinu i polštinu. Na tomto postu se také spolupodílel na sepsání učebnice německé literatury pro dívčí vyšší školy. V tomto roce vydává v nakladatelství Josefa R. Vilímka knihu polsko-české konverzace pod názvem *Hovory česko-polské* (Praha 1915). Poté, v září 1915, přesídlil na Městskou obchodní akademii v Karlíně, kde působil až do roku 1922. Roku 1917 začíná působit na univerzitě, nedostává ovšem odměnu od ministerstva, ale

zápisné na kurzy vybírá přímo od studentů. Příjem od státu dostává až v roce 1920, příspěvky od studentů musí ovšem poukazovat státu. V letech 1920-1922 učil polský jazyk také na Vysokém učení technickém v Praze. Po válce také zasedal v delimitační komisi pro Ratibořsko.

V roce 1921 vyrazí na studijní pobyt do Polska a v témže roce 28. října se žení s Blaženou Kuncovou. V akademickém roce 1922/1923 je povolán na Varšavskou univerzitu na pozici lektora českého jazyka a literatury.

V roce 1929 žádá československé ministerstvo školství o podporu na pětitydenní studijní cestu do Jugoslávie za získáním časopiseckého materiálu, jež potřeboval ke studiu polsko-jugoslávských literárních styků v posledním kvartále devatenáctého století. Plánuje napsat o tomto tématu studii a použít ji jako doplněk habilitační práce. Matija Murko vyjadřuje nad účelem cesty pochybnosti, protože už dvě práce, o česko-slovenských nářečích a o české terminologii v polském středověkém kazatelství, v habilitačním řízení s Vydrou nevyhovovaly, tak vyjadřuje pochybnosti psát doplňkovou práci, když hlavní práce nevyhovují. Murko se pozastavuje také nad zvoleným tématem, polsko-jugoslávské literární styky jsou příliš krátké, raději měl Vydra psát o stycích česko-polských.

Bohumil Vydra se 4. srpna 1930 vrací z Polska a žádá v Praze o obnovení lektorátu na Univerzitě Karlově. Žádost byla ovšem odložena. Proto se vrací na karlínskou obchodní akademii. Začíná také působit jako lektor polštiny a polské obchodní korespondence na Vysoké škole obchodní v Praze. Od jara 1931 zasedá ve výboru Penklubu pro posílení česko-polských kulturních aktivit. V roce 1937 přejímá do správy Obchodní akademii v Praze – Na Santošce na Smíchově a vede ji jako ředitel až do roku 1940. Poté je z politických důvodů vězněn v Říši.

Po válce vydává *Polsko-český slovník* (Praha 1947), který je v dalších vydáních publikován a v lehce přepracované formě je vydán ještě v roce 1973. Vydání druhé části, *Česko-polský slovník* (Praha 1953), se nedožil. Zemřel 29. června 1952 v Praze-Libni.

Na polonistice učil mluvnicki a čtení románů od Siękiewicze, Mickiewicze, Słowackého a Krasińského.

3.2.9. Miroslav Zelenka

Učitel polského jazyka Miroslav Zelenka se narodil 10. listopadu 1896 v polské obci Nieznanowice českým rodičům, kteří pocházeli z okolí Loun a oficiálně tam byli příslušní do obce Třeboce. V letech 1909-1914 studoval na gymnáziu v Žitné ulici v Praze. Na prázdniny se vracel do Lublinu, kde tehdy bydlel jeho otec, inspektor při zemědělské radě a učitel na hospodářské škole. Po vypuknutí války zůstal u rodičů v Haliči a mezi léty 1914-1915 chodil na polské gymnázium v Lublinu. Poté odjíždí s matkou do Ruska, kde

roku 1917 koná maturitní zkoušku na polském gymnáziu i doplňovací ruskou maturitu. Dále pokračuje ve studiu na Lazarevského ústavu východních jazyků v Moskvě. Tam také zastává funkci tajemníka československého spolku (předsedou byl československý konzul Rixi). Účastnil se také v polské organizaci Koło literacko-artystyczne, ve kterém se stykal s básníky Tadeuszem Micińským a Leopoldem Staffem.

V červnu 1919 byl přijat do služeb ministerstva zahraničních věcí a od července 1919 do února 1920 byl přidělen na velvyslanectví do Varšavy. Od března 1920 pokračoval jako referent v polském oddělení ministerstva v Praze, ale po zrušení tohoto oddělení byl přidělen jako konceptní síla do politické sekce. Po promoci měl na ministerstvu slíbený plný úvazek, ministerstvu jeho lektorská činnost nevadila. Podle Zelenky o všem rozhodovala pouze finanční stránka obou činností.

V roce 1919 byl přijat na Varšavskou univerzitu, kam ale nenastoupil, namísto toho nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval do roku 1921 a dizertaci konal s prací o dramatech Stanisława Wyspiańskiego. Hned po konci studia byl 27. května 1922 pověřen na akademický rok 1922/1923 suplováním přednášek o polském jazyce. V červnu František Pastrnek, ředitel Slovanského semináře, žádá ministerstvo o dodatečný lektorát polštiny a Zelenka na něj byl 22. září doporučen, jelikož oba stávající lektoři Adolf Černý i Bohumil Vydra působili ve Varšavě.

Ministerstvo dodatečný lektorát schválilo s podmínkou, že lektor bude v Praze studovat český jazyk a literaturu. Dne 2. listopadu 1922 byl Miroslav Zelenka jmenován lektorem, s povinností učit dvě hodiny týdně začátečníky a další dvě hodiny pokročilé studenty. V následujícím roce mu byla učební povinnost zdvojnásobena, protože smluvený další lektor Konrad Górski opustil Prahu. V roce 1928 mu byla učební povinnost opět zvýšena z důvodu vysokého množství studentů (zhruba 140). Univerzita proto musela najmout další lektorskou sílu, a to Izu Šaunovou.

V roce 1930 Zelenkovi vychází publikace *Polsky v 1000 slovech* (Praha 1930). V akademickém roce 1933/1934 nemůže pro nemoc vyučovat a více už na Univerzitě Karlově nevyučuje. V tomto momentu archivy mlčí až do roku 1945, kdy se Zelenka několik dní po konci války uchází znovu o místo lektora. Této žádosti nebylo vyhověno. O jeho dalším osudu nevíme, Miroslav Zelenka umírá 14. ledna 1957 v Praze.

V rámci polonistiky učil mluvnici, pravopis, překlad a čtení a rozbor tragédie Aleksandra Felińskiego.

3.2.10. Marian Szykowski

Osobnost, jejíž jméno je nejvíce spjaté s pražskou polonistikou, to je Marian Szykowski.

Obrázek 8
Marian Szykowski (1928;
Langhans)

Narodil se 15. prosince 1883 ve Lvově, kde také studoval na gymnáziu č. 5 a maturoval zde v roce 1902. Krátce po gymnaziálních studiích se 23. září 1906 oženil s Wandou Lewickou. Z tohoto svazku se již v následujícím roce 4. dubna 1907 narodí dcera Krystyna, která se později stane herečkou v polském národním divadle ve Varšavě.³⁶

Univerzitní studia Szykowski absolvoval ve Lvově a v Ženevě. Doktorského titulu dosáhl 24. září 1906 na Lvovské univerzitě. Dále ve své profesní dráze pokračoval v univerzitní knihovně v Krakově, kde dosáhl pozice kustoda. V roce 1914 se habilitoval na téma historie polské literatury na Jagellonské univerzitě v Krakově a po válce v roce 1919 se zde stal

mimořádným profesorem. Ve své práci se především věnoval genezi romantismu.

Po organizačních věcech spojených s přípravou nové katedry v Praze (zmiňují je podrobně v kapitole 3.1. Založení katedry polonistiky) přednesl 13. října 1923 svou první pražskou přednášku o vzájemných stycích česko-polských v dějinách i v písemnictví. Přednášel ji ve velké aule v polštině a zakončil ji verši Marie Konopnické. O Szykowského první přednášku byl veliký zájem nejen mezi studentskou a profesorskou společností.

Na studijní rok 1923/1924 byl jmenován pouze smluvním profesorem. Za svůj první rok působení v Praze vydal dvě velká díla: *Dzieje nowożytniej tragedji polskiej* (Kraków 1923) a *Współczesna literatura polska* (Poznań 1923). Dne 1. února 1924 byl děkanstvím ministerstvu navržen na jmenování řádným profesorem. Tato žádost na ministerstvu ovšem „ležela“ až do listopadu, kdy Szykowski pohrozil, že jestli do 20. listopadu 1924 (v ten den mu končila roční dovolená v Krakově) nebude jmenován skutečným profesorem, vrátí se do Krakova. Děkan Smetánka tuto situaci nechtěl dopustit, jelikož by utrpěla nejen univerzita, ale také křehké československo-polské vztahy. Nakonec byl 17. listopadu 1924 schválen za skutečného profesora. Dne 28. října 1924 byl oficiálně jmenován profesorem ad personem. O rok později 28. října 1925 řádným profesorem.

Szykowski přicházel do Prahy v nelehké situaci. O polonistiku nebyl mezi českými studenty velký zájem především kvůli hraničním konfliktům. „Vzhledem ke špatným československo-polským vztahům – způsobeným hlavně nedávným konfliktem o Těšínsko, Spiš a Oravu – vedoucí katedry polonistiky v Praze nemohl (zejména ze začátku) počítat s přirozeným zájmem o svůj obor ze strany českých studentů či veřejného mínění. První ledy se v

³⁶ Szykowski v žádosti z 15. ledna 1950 žádá o podporu na bydlení Univerzitu Karlovu. Zmiňuje se zde o dceři Krystyně a jejím angažmá. AUK, Fond Marjan Szykowski, opis žádosti o podporu ze dne 15. ledna 1950.

*tomto směru hnuly až po roce od jeho příchodu, kdy československým územím, resp. českými zeměmi, slavnostně projížděly ostatky velikána polské i slovanské literatury, šestého nositele Nobelovy ceny za literaturu (1905), Henryka Sienkiewicze.*³⁷

V roce 1930 ho prezident Masaryk jmenuje řádným členem Slovanského ústavu a zároveň s postem Szykowski získává československé občanství. Pokračuje v činnosti v obou institucích. Na univerzitě své přednášky věnuje nejčastěji spisovatelům Słowackému, Krasińskému, dále polskému dramatu a česko-polským stykům.

Mezinárodní situace na konci 30. let ho velmi znepokojuje. Na sjezdu zahraničních polonistů ve Varšavě v září 1938 začíná plánovat návrat do Polska, kde měl od 1. října 1939 zařizovat novou katedru západoslovanských studií na univerzitě v Krakově. Válka ale jeho plány překazila a on zůstává v protektorátu. Po uzavření českých vysokých škol je veden u ministerstva školství jako na dovolené s čekatelným. V tomto přežije celou válku. Po jejím skončení se navrácí na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Poté se 16. července 1946 oženil podruhé, a to s Kateřinou Štěpánovou a v květnu následujícího roku 1947 je pozván i s manželkou na přednáškové turné po polských univerzitách. Touto cestou se jeho zdravotní stav zhorší. Po návratu musí odjet do Karlových Varů na léčení a poté do sanatoria v Jeseníkách, kde pobývá až do 24. září 1947. Problém mu přiděluje i jeho exmanželka Wanda, která se mezitím odstěhovala do Rakouska a v roce 1948 ho nařkla z neplnění vyživovací povinnosti. V roce 1949 jede na další přednáškové turné, tentokrát po Československu.

V závěru života trpí zdravotními problémy, především úpornou kolitidou. Umírá 21. září 1952 v Praze.

3.2.11. Iza Šaunová

Lektorka polského jazyka a účastnice Akademického kola přátel Polska se narodila 12. února 1896 ve Lvově v rakouské Haliči jako Izydora Horowicz, rodičům Filipovi Horowiczovi a Kláře Pekel.³⁸ Tam absolvovala gymnázium a poté se stěhuje do Prahy na studia. V roce 1918 se vdává za Josefa Šauna.

V Praze mimo studia pracuje mezi léty 1919-1923 jako smluvní úřednice na polském vyslanectví.³⁹ Zároveň pracovala jako učitelka francouzštiny a němčiny v jazykové škole Universalia a v Dělnické akademii. Na této pozici skončila k 30. červnu 1924.

Na Univerzitě Karlově promovala 10. března 1926 v oboru slovanské a germánské filologie. O rok později, 4. dubna 1927 žádá o místo lektorky na Německé univerzitě

---

³⁷ BARON, Roman, Prof. Marian Szykowski a česko-polská vzájemnost I (1921-1939). In: *Sborník prací PdF MU, řada společenských věd č. 27*. Brno 2013. s.84.

³⁸ Jména rodičů převzata ze stránky <http://www.sejm-wielki.pl/n/Horowitz> [online]. [cit. 2014-03-6].

³⁹ Toto zaměstnání jí později nechtěli uznat do důchodového pojištění. Ačkoliv byla československou státní příslušnicí, nebyla sociálně pojištěná.

v Praze. Postupně se jí kvůli velkému zájmu studentů o slavistiku zdvojnásobují lekce. Ani tato pozice ji plně neuživí, proto působí od 1. února 1927 do 28. února 1929 jako profesorka na reálné škole v Praze na Královských Vinohradech.

Obrázek 9
Iza Šaunová společně s M. Szykowskim v Krakově (nedatováno; NAC)

později napsala knihu *Der deutsche Einfluss auf die Entwicklung der literarischen und ästhetischen Theorien Mickiewicz bis zum Jahre 1830* (Brunn 1935), učebnici *Polština pro každého* (Praha 1930) a ke sklonku života *Jazyk polský: příručka pro vysoké školy* (Praha 1958).

Od 1. února 1937 do 31. ledna 1939 působila jako profesorka na reálné škole při Učitelském ústavu v Praze na Starém Městě. V těchto těžkých letech přestává působit nejdříve na Německé univerzitě ke konci zimního semestru 1938/1939 a na Univerzitě Karlově končí k 1. březnu 1939. Ten den ještě nastupuje jako překladatelka a referentka v Hospodářské skupině velkoobchodu a zahraničního obchodu. Tato organizace se po válce v roce 1946 přejmenovává na Československou obchodní komoru a Šaunová v ní v roce 1952 povyšuje na výstavní referentku.

Mezitím se v roce 1945 vrací na obnovenou Univerzitu Karlovu a v letech 1945-1946 působí jako redaktorka bulletinu *Zahraniční obchod*. Její dalším pracovním postem bylo vedoucí místo dokumentačního oddělení ve Výzkumném osvětovém ústavu v Praze v letech 1952-1953. V roce 1953 se poprvé stává interní zaměstnankyní Univerzity Karlovy, do té doby byli lektoři pouze externími zaměstnanci. Šaunová dále povyšuje na pozici lektorky specialistiky. Vyučovala polštinu na slavistice, vedla překladatelské semináře a vyučovala češtinu na lektorátu češtiny pro cizince. Nejčastěji učila Číňany, Korejce a Němce. Jak vzpomíná Otakar Bartoš, „Naučila se tak dokonale česky, tak hluboce a

V roce 1928 obhajuje doktorát a v témže roce působí jako redaktorka polské části časopisu *Slavische Rundschau*. Velký zájem o slavistiku nepanoval pouze na Německé univerzitě, také na Univerzitě Karlově bylo velmi mnoho studentů slavistiky, kteří museli povinně absolvovat dvousemestrální kurz polštiny. Na to dosavadní jediný lektor Miroslav Zelenka nestačil, proto vypsali místo pro nového lektora a tím se stala Iza Šaunová. Na Univerzitě Karlově působila od letního semestru 1931.

Spolu s Tadeuszem Lehrem-Spławińským vydává *Mluvnici jazyka polského* (Praha 1934).⁴⁰ Tato kniha nebyla její autorská prvotina, spolupracovala na *Dodatku k čítankám pro nižší třídy středních škol* (Praha

⁴⁰ Tato kniha se dočkala i druhého vydání v roce 1937.

*opravdově se sžila s naším prostředím, že mohla využít svých bohatých znalostí světových jazyků i k tomu, aby učila češtině naše přátele z Evropy, Asie i Afriky, aby jim na katedře češtiny pro cizince a v Letní škole slavistických studií přibližovala českou kulturu a české dějiny.*⁴¹

Na přelomu let 1954-1955 jí byl umožněn výjezd do Polska, aby mohla dokončit učebnici polštiny, kterou připravovala s pomocí Theodora Bešty pro Státní pedagogické nakladatelství.⁴² Ještě v září 1957 odjíždí spolu s Janem Petrem na jednoměsíční kurz lektorů polštiny do Varšavy, v následujícím roce se jí už zhoršují žaludeční obtíže, které jí znemožňují pracovat i několik měsíců. Do důchodu nastupuje až 1. září 1959, ačkoliv do něj mohla už od roku 1957 odejít. Umírá 26. května 1960 v Praze.

3.2.12. Karel Krejčí

Obrázek 10
Karel Krejčí (nedatováno;
www.slovníkceskeliteratury.cz)

Szyjkowského žák a pokračovatel Karel Krejčí se narodil 20. srpna 1904 v Praze do akademické rodiny. Jeho strýci byli František Krejčí⁴³ a Jan Krejčí.⁴⁴ V roce 1923 maturoval s vyznamenáním na českém gymnáziu v Praze na Malé Straně a nastupuje na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy na obor československý a německý jazyk. Od třetího semestru si přibírá ke studiu i polský jazyk a literaturu. Akademický rok 1927/1928 stráví na stipendijním pobytu polské vlády v Polsku. První dva trimestry tráví ve Varšavě, zbylý třetí v Krakově. Dne 16. března 1928 v Praze promuje. Jeho první práce z roku 1928 se věnuje krizi českého slovanství. V následujícím roce 1929 je 5. ledna jmenován asistentem ve Slovanském semináři a vykonává státní zkoušku z českého a polského jazyka, tudíž může začít vyučovat český a polský jazyk. V témže čase spoluzakládá Literárněhistorickou společnost a předsedá Literárněvědné společnosti.

V roce 1934 vydal práci *Polská literatura ve věrech revoluce* (Praha 1934), za kterou dostal 6. května 1935 habilitaci v oboru polské literatury. V roce 1938 je jmenován mimořádným členem Slovanského ústavu v Praze a v témže roce je pověřen vyučováním polštiny po Ize Šaunové. Toto pověření mu trvá až do uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939.

Za války působí jako zatímní profesor na obchodní akademii v Královských Vinohradech a v Karlíně. Z důvodů vědecké práce je mu ve školním roce 1940/1941 snížena učební

⁴¹ BARTOŠ, Otakar, Zemřela nám Iza Šaunová. In: *Slovanský přehled*, roč. 46, č. 1. Praha 1960.s. 238.

⁴² ŠAUNOVÁ, Iza, ed., *Jazyk polský: Příručka pro vysoké školy*. Praha 1958.

⁴³ František Krejčí (1858-1934) – český psycholog, filozof.

⁴⁴ Jan Krejčí (1868 – 1942) – český germanista.

povinnost. Připravuje totiž práci *Bartoloměj Paprocki z Hlohol a Paprocké Vůle* (Praha 1946). Poté má nastoupit 18. března 1943 na Slovanský ústav v Praze, ale příchod na nové pracoviště mu ztíží jeho svobodozdnářská minulost.⁴⁵ Po válce je 17. prosince 1945 zpětně, s účinností od 28. října 1940, jmenován mimořádným profesorem pro obor polského jazyka a literatury. Po válce vydává dvě publikace o Jakubu Arbesovi: *Jakub Arbes. Život a dílo*. (Mor. Ostrava - Praha 1946) a *Kapitoly o Jakubu Arbesovi* (Praha 1955). Řádným profesorem se stává až 30. července 1948.

V roce 1952 je pověřen jako odborný poradce Státního pedagogického nakladatelství pro přípravu nových čítanek pro školy s polským vyučovacím jazykem v ČSR. Také dočasně vede Katedru české a slovenské literatury, literární vědy a estetiky po dobu rektorského mandátu prof. Jana Mukařovského.

V následujícím roce vydává své nejobsáhlejší dílo *Dějiny polské literatury* (Praha 1953). V roce 1955 mu je v únoru udělena vědecká hodnost doktor filologických věd, je mu udělen titul Polonia restituta a v listopadu je zvolen za korespondenčního člena Československé akademie věd.

Od 30. září 1957 působí jako prorektor Univerzity Karlovy. Zastihnou ho ideologické čistky v následujícím roce 1958 a je nucen univerzitu opustit. Odchází do Československé akademie věd. Zde zpracovává pragensia *Knihy o Praze* (Praha 1958) a *Praha legend a skutečností* (Praha 1967). Jeho poslední kniha nese název *Česká literatura a kulturní proudy evropské* (Praha 1975).

Umírá v Praze 26. června 1979.

4. Německá univerzita

V této kapitole se budeme věnovat německé části Karlo-Ferdinandovy univerzity a její následovnici, Německé univerzitě v Praze. Poukážeme na počátky slavistiky, především na její vzestup. V této kapitole najdeme biografické zpracování života profesorů, kteří na této univerzitě působili.

4.1. Počátky slavistiky na německé univerzitě

S rozdělením Karlo-Ferdinandovy univerzity na dvě oddělené národní části byl převeden Gebauerův seminář pro slovanskou filologii pod českou část univerzity. Na německojazyčné části výuka slovanských předmětů nepokračovala. V tomto období můžeme vystopovat geografické přednášky od Oskara Lenze (1848-1925) a jazykovědné srovnávací předměty Alfreda Ludwiga (1832-1912), které se zaobíraly celou

---

⁴⁵ Viz zápis č.123.633 z 29. května 1942 v jeho osobním výkazu. AUK, Fond Karel Krejčí.

středoevropskou oblastí. V roce 1897 byl podán návrh na zřízení vlastního slavistického oddělení na německé části univerzity, ten ovšem nebyl vyslyšen.

Za jako úplný počátek slovanské filologie je pokládán odchod indogermanisty Alfreda Ludwiga na penzi v roce 1901. Přes 30 let zde vedl katedru pro srovnávací jazykovědu. Poté bylo 20. června 1901 rozhodnuto o rozdělení katedry do dvou extraordinariátů. Indickou filologii a etnologii převzal mimořádný profesor Moriz Winternitz⁴⁶ a extraordinariát srovnávací jazykovědy slavista a mimořádný profesor Erich Berneker (1874-1937), který přišel z Friedrich-Wilhelmovy Univerzity v Berlíně. Od 1. dubna 1902 začal vyučovat ruskou gramatiku pro začátečníky, jazykově srovnávací předměty a předměty o indogermánských jazycích. Postupně své přednáškové portfolio rozšířil o interpretaci západoslovanských jazykových památek, výklad staročeských textů a dějiny české literatury.

Politické dění dalšímu rozvoji slovanské filologie dosti přálo. Moravské vyrovnání (též zvané jako Moravský pakt) z roku 1905, tedy 4 zákony (z nichž ten čtvrtý, tzv. lex Perek, se týkal školství), které měly dopomoci moravsko-německému jazykovému, volebnímu a školskému vyrovnání v Moravském markrabství. Dále výnos českého ministerstva školství a kultu z 31. ledna 1906, jímž byla povolena kombinace německého a českého jazyka na německých středních školách v českých zemích. Tyto dva kroky vedly k rychlému navýšení počtu studentů ze zhruba 17 posluchačů, se kterými E. Berneker začínal, až na 75 ke konci prvního desetiletí.

Dne 1. dubna 1909 odešel E. Berneker na univerzitu ve Vratislavi na uvolněné místo po zemřelém W. Nehringovi.⁴⁷ Berneker ve Vratislavi působil pouze tři roky, poté se v roce 1911 stal prvním profesorem slovanské filologie na Ludvík-Maxmiliánově univerzitě v Mnichově, kde vyučoval až do své smrti v roce 1937.⁴⁸

Na uvolněné místo vybírala 18. února 1909 komise nového jazykovědce, který by zvládl pokračovat ve slavistice a srovnávací jazykovědě zaměřené na slovansko-baltickou jazykovou větev. Byl vybrán Paul Diels (1882-1963) z berlínské univerzity, kterému byl k 1. květnu 1909 zřízen extraordinariát. Kromě přednášek o srovnávací jazykovědě vyučoval také gramatiku církevní slovanštiny, srbochorvatskou gramatiku a výklad

---

⁴⁶ Moriz Winternitz (1863-1937) – rakouský indolog a etnolog; odborník na sanskrtské texty a védské rituály.

⁴⁷ Władysław Nehring (1830 – 1909) – polský jazykovědec a historik.

⁴⁸ Erich Berneker se narodil 3. února 1874 a pocházel z Královce, kde vystudoval tamější gymnázium. Dále se vzdělával na univerzitách ve Freiburgu a v Lipsku. Po odchodu z Vratislavi se v Mnichově v rámci své profesury zabýval slovanským a baltickým prostorem a vedl zde od roku 1912 Seminář slovanské filologie. Vydal mnoho publikací o gramatice slovanských jazyků a slovanských literátech. V Mnichově působil až do své smrti 15. března 1937.

staročeských textů. V Praze působil do září 1911, kdy obsadil místo po Bernekerovi ve Vratislavi.⁴⁹

Ještě před Dielsovým odchodem byl zajištěn jeho nástupce, jímž byl Reinhold Trautmann. Do Prahy přišel 4. července 1911 z göttingenské univerzity a 3. října 1911 byl jmenován mimořádným profesorem srovnávací jazykovědy se zvláštním zřetelem na slavistiku. Vedl přednášky o církevní slovanštině, staročestíně, litevštině a ruské gramatice. Počet studentů se od „nultého desetiletí“ mírně snížil na 35-45 posluchačů mezi léty 1911-1915. Poté do letního semestru 1920 studovalo slavistiku od 29-47 studentů.

Trautmann byl 22. ledna 1914 navržen na řádného profesora, ale do funkce nenastoupil kvůli vypuknutí první války. Mezi léty 1915-1917 sloužil na východní frontě jako překladatel z ruštiny a polštiny. Na jmenování si počkal až do roku 1920, kdy mu byl zřízen historicky první extraordinariát slovanské filologie na Německé univerzitě. Trautmannovi se podařilo slavistiku zakotvit institucionálně. V zimním semestru 1912/1913 vznikl z příruční knihovny srovnávací jazykovědy v Platnéřské ulici č.p. 11 seminář pro slovanské jazyky. Od letního semestru 1913 pokračoval pod názvem seminář pro slovanskou filologii, v obou případech byl jeho ředitelem R. Trautmann. Prvním seminárním cvičením byl výklad Dalimilovy kroniky podle cambridgeského rukopisu dle vydání V. E. Mourka (Praha 1910). V Praze Trautmann profesorskou pozici zastával necelý rok do března 1921, kdy odešel do Královce na slavistický ordinariát.⁵⁰

Po odchodu Trautmanna nastalo rozdělení ordinariátu na indogermánský extraordinariát, který vedl Friedrich Sloty,⁵¹ a slavistický extraordinariát, který vedl od roku 1922 Gerhard Gesemann. Zároveň byl v roce 1921 zřízen nový ordinariát Českého jazyka a literatury se zohledněním ostatních západoslovanských jazyků a literatur, jehož nositelem byl Franz Spina.

Toto dělení slovanské filologie na slavistiku a rozšířenou bohemistiku mělo jediný důvod. Tím byl vznik Československé republiky a změna úředního jazyka na jazyk československý (se dvěma větvemi, a to českou a slovenskou). To také znamenalo, že čeština byla nově povinná na německém středním školství v ČSR. Objevila se tedy vysoká poptávka po

---

⁴⁹ Paul Diels, rozený Berlíňan a syn klasického filologa Hermanna Alexandra Dielse, se narodil 28. prosince 1882. Studoval na gymnáziu v berlínském Schönebergu a poté ve studiu pokračoval na univerzitách v Berlíně a ve Vídni. Po odchodu z Prahy se stal ředitelem Východoslovanského ústavu na univerzitě ve Vratislavi. S koncem 2. světové války v rámci vysídlení odešel do Mnichova, kde se v roce 1946 stal zastupujícím Ordinariátu slovanské a baltické filologie na tamější univerzitě. V roce 1947 získal mimořádnou profesuru slovanské filologie s právy řádného profesora a o pět let později odešel do důchodu. Zemřel 19. února 1963 v Mnichově.

⁵⁰ Trautmann v Královci své profesní putování nezakončil. V roce 1926 získal uvolněnou profesuru po Maxi Vasmerovi (1886-1962) v Lipsku. V roce 1937 vstupuje do NSDAP z profesních důvodů, podobně jako jiní jeho kolegové. Na podzim 1945 je v rámci procesu denacifikace propuštěn. Ovšem o dva roky později začíná sovětská okupační moc budovat nové univerzitní slavistiky, tak je v roce 1947 na univerzitu přijat zpět, o rok později je navíc přijat do Saské akademie věd v Lipsku. V tomto roce také odchází na univerzitu v Jeně, kde 4. října 1951 umírá.

⁵¹ Friedrich Sloty (1881-1963) – indogermanista a srovnávací jazykovědec na univerzitách v Praze a v Jeně

absolventech slavistických oborů, které prodělaly strmý nárůst studentů. Zatímco Berneker na začátku století vyučoval přibližně 20 studentů, tak ve dvacátých letech toto číslo narostlo až k 180, což znamenalo, že slavistiku studovala až 1/3 všech studentů Filozofické fakulty Německé univerzity a slavistika tak početně převýšila jiné filologické obory. Pro učitelství češtiny na německých středních školách v ČSR bylo nutné splnit dvě státní zkoušky, z němčiny po 4. semestru a z češtiny po 8. semestru. Mimo to museli absolventi mít znalosti ze starobulharštiny, srovnávací gramatiky slovanských jazyků, historické české gramatiky, dějin české literatury, znalosti tehdejší češtiny a mít povědomí o dění v dalších slovanských zemích.

4.2. Osobnosti německé univerzitní polonistiky

Na Německé Univerzitě v Praze se nikdy samostatná polonistika nevydělila ze slavistiky. V této kapitole budeme psát o osobnostech, které se ve svém okruhu zkoumání alespoň částečně zabývaly polským jazykem, literaturou a historií.

Nezařadili jsme zde prof. Reinholda Trautmanna, ačkoliv se ve své profesi věnoval jazykovým jevům v germánsko-slovansko-baltickém jazykovém sousedství a dokonce napsal *Polnisches Lesebuch* (Göttingen 1920), do níž zahrnul poezii i prózu devatenáctého a dvacátého století, avšak ryze polským tématům se ve svých přednáškách v Praze nevěnoval.

4.2.1. Franz Spina

Obrázek 11
Franz Spina (nedatováno; www.i-triada.net)

Budoucí univerzitní profesor, politik a zastánce česko-německé symbiózy v českých zemích se narodil 5. října 1868 v jazykově smíšené obci Trnávka na Moravě. V mládí navštěvoval místní lidovou školu vedenou v českém jazyce. Ve studiu dále pokračuje na humanitním německém gymnáziu v Moravské Třebové, kde roku 1887 úspěšně složil maturitu. V následujícím roce začíná studovat obor germanistika a klasická filologie na Německé univerzitě, po jehož úspěšném dokončení by mohl na gymnáziích vyučovat němčinu, řečtinu a latinu. Promoval v zimním semestru 1896/1897 s prací o verši v dramatech Andrease Gryphia. S podivem zůstává, že nejznámější bohemista a slavista pozdější NU slavistiku nestudoval.

Po studiích se dal na učitelskou dráhu, působil jako suplent na gymnáziu v Broumově v Čechách (1893-1896), dále jako profesor na gymnáziu v Uničově (1896-1901), v Moravské Třebové (1901-1905) a od jara 1905 na Německém státním gymnáziu v Praze na Vinohradech. O rok později byl přijat na německou část pražské univerzity na pozici lektora českého jazyka. Roku 1909 se zde habilitoval v oboru český jazyk a literatura, avšak do pozice soukromého docenta byl přijat až v roce 1912. Už o dva roky později byl na přímluvu E. Bernekera navržen na mimořádného profesora českého jazyka a literatury z důvodu velkého počtu zájemců o výuku českého jazyka v německém středním školství, znovu byl navržen v roce 1917, kdy mu ale z důvodů válečných výdajů byl propůjčen pouze titul, odměny zůstaly na stejné úrovni. V době války mezi léty 1915-1917 byl Spina jediným slavistou na německé části univerzity, jelikož R. Trautmann působil v armádních složkách. Spina v té době vyučoval 40-50 studentů. Jmenován mimořádným profesorem se všemi náležitostmi byl až 13. ledna 1920. Jmenován řádným profesorem byl 20. října 1921, kdy mu byl zřízen, přes četné protesty jeho německých univerzitních kolegů proti výchově budoucích učitelů češtiny na německém středním školství, vlastní ordinariát Českého jazyka a literatury s přihlédnutím na ostatní západoslovanské jazyky a literatury.

Z polonistických předmětů od zimního semestru 1921/1922 na Filozofické fakultě Německé univerzity vyučoval uvedení do polštiny a Četbu polských textů podle Trautmannovy polské čítanky. V dalších letech vedl přednášky o české a polské literatuře, četbu díla *Pan Tadeusz* od Adama Mickiewicze.

Franz Spina se nesoustředil na česko-německý dialog pouze na akademické úrovni. Byl jedním ze spoluzakladatelů Německého svazu zemědělců (BdL). Věřil, že v politické dráze přispěje k odstranění nedůvěry a vzájemné dohodě mezi oběma národy žijícími v českých zemích. Tyto ideje prosazoval z křesla poslance v Národním shromáždění, kam byl v roce 1920 zvolen. Ve své první parlamentní řeči 19. října 1921 uvedl následující: „*Žili jsme s Čechy tisíc let, jsme s Čechy skrze hospodářské, společenské, kulturní a dokonce rasové vztahy tak úzce propojeni, že s nimi představujeme jednotu. Představujeme navzájem propletenou kytici, ze které nemůže jeden druhého vydělit. Žijeme s Čechy ve stavu symbiózy, vešli jsme s nimi do sňatku z rozumu a nic nás nedokáže oddělit.*“⁵²

Nezahálel ani v akademické kariéře, v akademickém roce 1924/1925 byl zvolen děkanem Filozofické fakulty Německé univerzity, ale po čase byl této funkce rektorem a akademickým senátem zbaven pro přílišné pracovní vytížení v politice. V letech 1926-1938 byl členem vlády ČSR, nejprve mezi léty 1926-1929 ve třetí Švehlově vládě a první Udržalově vládě jako ministr veřejných prací, poté v období 1929-1935 v druhé

---

⁵² HÖHNE, S. *Franz Spina – Ein Prager Slavist zwischen Universität und politischer Öffentlichkeit*. In: Franz Spina (1868-1938), Kolín nad Rýnem 2012, s. 31.

Udržalově vládě a v první a druhé Malypetrově vládě na pozici ministra veřejného zdraví a tělesné výchovy, nakonec od roku 1935 do roku 1938 zastával v třetí Malypetrově a ve všech třech Hodžových vládách post ministra bez portfeje.

S anšlussem Rakouska v březnu 1938 byl jeho Svaz německých zemědělců rozpuštěn. Někteří členové byli převedeni do Sudetoněmecké strany, to však Spina razantně odmítl. Vývoj situace znamenal konec jeho ideje mírového soužití a spolupráce obou národů na českém území. Vypjaté nálady ve společnosti z důvodu složité mezinárodní situace zapříčinily jeho nelibost u německé části akademického i politického spektra. To se projevilo při přípravě speciálního čísla *Slavische Rundschau* připraveného k jeho 70. narozeninám, kdy byli pouze čeští vědci ochotní psát časopisecké příspěvky. Umírá 17. září 1938 v Praze na infarkt.

4.2.2. Gerhard Gesemann

Obrázek 12
Gerhard Gesemann (1935; RÖSEL, Hubert, *Die deutsche Slavistik und ihre Geschichte an der Universität Prag*. Münster 1995)

Druhá nejvýznamnější osobnost pražské německé slavistiky Gerhard Gesemann se narodil 16. prosince 1888 v Lichtenbergu⁵³ v Dolním Sasku do učitelské rodiny. V roce 1909 odmaturoval na humanitním gymnáziu ve Wolfenbüttelu. Ve studiu dále pokračoval v oborech germanistika, indologie, srovnávací jazykověda a slovanská filologie na univerzitách v Mnichově, Berlíně a Kielu, kde v posledním jmenovaném v roce 1913 promoval s prací o lidové magii v Německu.

Již během studií několikrát vycestoval na Balkán, opět se tam vrátil po studiích, kdy v letech 1914-1915 působil na pozici lektora němčiny a gymnaziálního profesora v Niši a později na I. chlapeckém gymnáziu v Bělehradě. Zde ho také zastihla válečná vřava, jako příslušník nepřátelského národa byl internován a v roce 1915 ho zavekli přes Albánii, Itálii a Švýcarsko do Německa, kam se vrátil až v roce 1916. Do konce války působil v armádě jako překladatel ze slovanských jazyků.

Po válce se v roce 1920 habilitoval v Mnichově u Ericha Bernekera v oboru slovanská filologie (práci psal na srbské téma). V poválečných letech byl v Mnichově vystaven mnoha ideologickým vlivům, například se dostal do blízkosti marxisticky-levicově

---

⁵³ Dnes je součástí města Salzgitter.

orientovaných osob, a je dokonce známá skutečnost, že se několikrát sešel s revolucionářem Kurtem Eisnerem.

Další jeho „štací“ v profesním životě byla Praha, kam byl 3. května 1922 povolán na pozici mimořádného profesora slovanské filologie. Zastupoval také kolegu Spinu při přednáškách západoslovanské filologie. Od 1. ledna 1924 byl povýšen na řádného profesora. Jeho hlavním předmětem zájmu byla ruská literatura devatenáctého století, ovšem jeho zájem se postupem 20. let přesouval k folkloru jihoslovanských národů. Byl vzdálen filologickému pojetí slavistiky, jeho působení vyznívalo spíše etnologicky. Bral slavistiku jako kompromis mezi studiem jazyků a kultur slovanských národů. Cílem jeho zájmů bylo organické spojení dějin literatury, folkloristiky, moderní antropologie a rasových výzkumů. Navrhoval vytvořit badatelský institut, kde by kolektivně několik učenců pracovalo na jednom úkolu. Velice mu vadila roztržičnost mezi obory a také mezi národy.

Z polonistických předmětů vyučoval od zimního semestru 1934/1935 Polská cvičení s četbou a interpretací, dále Četbu Pana Tadeusze a Gramatická cvičení v polštině.

Gesemann, zdá se, byl člověk velmi ovlivnitelný ideologiemi. V roce 1931 se účastnil recepce na oslavu říjnové socialistické revoluce na velvyslanectví SSSR v Praze, následující rok už zde měl dokonce svůj vlastní projev. Tyto dvě návštěvy mu posléze velmi uškodily v následujících letech. Svou účast na těchto akcích omlouval tím, že jako slavista musí udržovat dobré vztahy se sovětskou vládou. Ve 30. letech na něho silně zapůsobila Spinova idea česko-německé spolupráce.

Po nástupu Adolfa Hitlera k moci v roce 1933 se začala německá společnost, ale i její vědecká sféra polarizovat. Gesemann odešel z redakce časopisu *Slavische Rundschau* a odklonil se od Spinovy vize německo-české spolupráce. V jeho životě následovalo několik neúspěšných pokusů získat místo na univerzitě v Říši, v květnu 1933 byl ministerstvem školství navržen jako jediný kandidát na post profesora slavistiky v Královci, avšak tento pokus ztroskotал po provalení levicové minulosti. Ještě za pobytu v Královci byl zvolen za rektora Německé univerzity, kdy porazil Ericha Gieracha⁵⁴, což následně vyvolalo osobní nevraživost mezi těmito dvěma profesory, dále při volbě kritizoval historika Josefa Pfitznera, hlavně z důvodu, aby ukázal své národně socialistické přesvědčení kvůli budoucí kariéře v Říši. Snu o profesuře ve vlasti se nevzdával ani v rektorském křesle, v roce 1933 hledala lipská univerzita osobnost na obsazení nově vzniklého extraordinariátu zaměřeného na jihovýchodní Evropu. Toto místo nedostal kvůli nařčení jeho kolegů z Prahy a opětovnému připomenutí jeho minulosti.

V parlamentních volbách v roce 1935 vedl pražskou kandidátku Sudetoněmecké strany. Jeho odklon od Spinových názorů už byl dokonán, ale stihl ho podobný osud jako jiné

---

⁵⁴ Erich Gierach (1881-1943) – germanista a stoupenec sudetoněmeckého hnutí.

německé kolegy, kteří chtěli pokračovat v kariéře v Říši na větších a lépe placených univerzitách. Museli totiž prokázat odborné kvality a ideologickou konformitu s režimem. V témže roce byl zvolen do Jihoevropského výboru Německé akademie věd v Mnichově, ale E. Gierach zabránil jeho zvolení akademickým senátorem, Gesemannovi tedy zůstala čistě vědecká pozice. V lednu 1936 byl v Lipsku zřízen Ústav pro dějiny a kulturu jihovýchodní Evropy, do jeho vedení měl být dosazen Gesemann, ale Gierachův žák Bruno Schier⁵⁵ připomněl Gesemannovu levicovou minulost a nazval ho nesprávně národně socialisticky smýšlejícím mužem, který se rektorem stal jen za pomoci židovských a liberálních profesorů. Nazval jeho kandidaturu za SdP čistě oportunní a vytáhl na něho milostné neduhy, pomluvy o tom, jak ho někdo „načapal“ s prof. Liewehrem⁵⁶ v ředitelně Slovanského semináře, kde se poté také našly prezervativy a dámské spodní prádlo. Jeho kolegové na něho napsali v posudcích, že na jednu stranu je dobrý rétor a má intuici a fantazii. Na druhou stranu se schází s židy, v časopisech propagoval česko-německou spolupráci a byl přílišně nakloněn k ostatním národnostem. Tyto posudky vyústily v krach Gesemannovy kandidatury. V dalším kole už měl nejsilnější pozici Josef Pfitzner.

Na podzim 1939 byl ministerstvem zahraničí „uklizen“ na zahraniční misi do Německého vědeckého ústavu v Bělehradu, v němž setrval až do roku 1941, kdy se vrátil do Prahy. Mezitím jednal v Berlíně o podpoře plánu vytvořit z Německé univerzity centrum výzkumu jihovýchodní Evropy, do tohoto centra plánoval zapojit také Německý kulturní institut a Německou techniku. Po návratu do Prahy se snažil o zpřístupnění vědeckých zásob pro říšskou politiku, později usiloval o uvolnění pozici důvěrníka Slovanského ústavu po Konradu Bittnerovi⁵⁷. V této době byl ze SÚ odvolán Matija Murko, Gesemann mu poděkoval za práci, uctivě se s ním rozloučil a slíbil mu odpovídající ohodnocení jeho činnosti.

V říjnu 1941 přišel s projektem Ústavu pro studia východní a jihovýchodní Evropy, který měl vzniknout ze Slovanského semináře s podporou balkanistiky, balkanoromanistiky, muzikologie, geografie a archeologie a navíc měla být přičleněna knihovna SÚ. Polskou část ústavu měl vést Eugen Rippl⁵⁸, toho času řádný profesor české a slovenské filologie.

---

⁵⁵ Bruno Schier (1902-1984) – sudetoněmecký folklorista.

⁵⁶ Ferdinand Liewehr (1896-1985) – profesor slovanských jazyků a literatur.

⁵⁷ Konrad Bittner (1890-1967) – historik literatury a filozofie.

⁵⁸ Eugen Rippl se narodil 18. listopadu 1888 v moravské Náměšti. Absolvoval německé státní gymnázium v Brně, poté studoval germanistiku a slavistiku na univerzitě ve Vídni a později na německé univerzitě v Praze. V letech 1911-12 úspěšně složil zkoušky na vyučování německého a českého jazyka. Učitelem jazyků se později také stal, učil ve Svitavách a v Olomouci. Roku 1918 v Praze odpromoval, poté působil na pozici lektora češtiny a polštiny v Olomouci ve sdružení zaměřeném na učení cizích jazyků, od roku 1921 tamtéž na německé obchodní akademii a od roku 1922 v Praze na německé univerzitě, kde se v roce 1928 habilitoval. Roku 1933 získal mimořádnou profesuru, která mu byla o tři roky později povýšena na řádnou profesuru českého jazyka a literatury. Zemřel na konci války, 10. května 1945 v Praze.

Gesemann narazil na odpor kolegů, kteří se měli vzdát svých vlastních seminářů. Projekt se částečně realizoval od ledna 1942, fungoval ovšem víceméně pouze na papíře.

V září 1943 Gesemann požádal o předčasnou penzi, avšak oficiálně byl pro nemoc penzionován 1. května 1944. Při hledání vlastního nástupce mu byli zamítnuti oba navrhovaní kandidáti Alois Smaus z Německého institutu v Bělehradě i docent ve Štýrském Hradci Josef Matl. Namísto toho je v únoru 1945 Hansem Beyerem vybíráno ze dvou kandidátů: Heinze Braunera z univerzity ve Vratislavi nebo Friedricha Reppa z univerzity ve Vídni. Gesemann uplatnil při volbě separátní votum, kdy poukázal na Reppovu praxi, která se vracela před metodologický přístup zavedený Matijou Murkem. Nový nástupce se do kolapsu Třetí říše najít nestačil. Krachem všech Gesemannových plánů se také Německá univerzita odchýlila od dobového trendu říšských univerzit.

Hned po skončení války utíká z Prahy do bavorského městečka Bad Tölz, zde také 31. března 1948 umírá.

Za svého života působil v několika institucích, například v Zkušební komisi pro učitelství na středních školách, v Německé společnosti nauk a umění v ČSR, ve Slovanském Ústavu, v Matici Srbské v Novém Sadě, v organizaci Srpsko Kolo v městě Alipašin Most⁵⁹, v Učené společnosti pro historický výzkum Černé Hory v Bělehradě a korespondenčně také působil v Slavonic School in London.

4.2.3. Josef Pfitzner

Obrázek 13
Josef Pfitzner (nedatováno;
www.dokweb.net)

Pozdější historik a politik Josef Pfitzner se narodil 24. března 1901 v Petrovicích u Krnova jako osmé dítě ševce Franze Pfitznera a jeho ženy Josefy. V jeho rodině panovaly velmi chudé poměry. Vzdělání nabyl díky tamějšímu faráři, který mu zařídil stipendium na opavském německém gymnáziu, avšak na studium si musel přivydělávat kondicemi. Už zde se prvně zapojil do národně orientovaných studentských spolků (např. Germanitas-Sudetia). Jak dodává Viktor Šlajchert ve svém článku *Sudetoněmecký osud profesora Pfitznera*: „Prostředí, v němž vyrůstal, prý nebylo vůbec nacionalistické, široko daleko tu totiž během první republiky vítězili ve volbách sociální demokraté, kteří

⁵⁹ Dnes se toto město nachází na území federace Bosny a Hercegoviny.

*hladce spolupracovali se svými českými protějšky.*⁶⁰ Na opavském gymnáziu odmaturoval v roce 1920.

Po maturitě chtěl jít studovat do německé Vratislavi. Do přihlášky na univerzitu to odůvodnil tím, že by v Praze nerozuměl češtině. Nelze již nyní prokázat, zda svou žádost o studium do Vratislavi odeslal, zachoval se totiž pouze koncept dopisu. Nicméně, ještě v témže roce nastoupil na filozofickou fakultu pražské Německé univerzity na obor historie-germanistika. Svou nezáviděníhodnou finanční situaci zvládal díky sociálním stipendiím a různým zproštěním od školních poplatků. Zde se sblížil s rakouským historikem Hansem Hirschem, který nad ním v Praze držel ochrannou ruku. Po obhájení dizertační práce získal 1. března 1924 místo asistenta a 14. června 1927 se zde habilitoval. Ovšem už v této době měl mezi kolegy studenty mnoho nepřátel, z nichž největší byl jiný Hirschův chráněnc a odborník na pomocné vědy historické Heinz Zatschek. Z těchto důvodů se zapojil do buršenshaftu Oppavia. Jeho krajané ze Slezska a jiných částí Sudet mu zůstali oporou i v dalším kariérním vývoji.

Zajímavý je také Pfitznerův způsob získávání kontaktů a rozšiřování svých prací mezi odbornou veřejností. Českým i německým historikům poštou rozesílal své publikace, tímto způsobem se sblížili s Josefem Pekařem (ten jej dokonce navrhoval do Královské české společnosti nauk), Josefem Šustou a Janem Kaprálem.

Už při studiu získával stále větší zájem o bádání v slezských a sudetských oblastech. Kromě práce o Vratislavském biskupství vydal ještě v roce 1926 dějiny Sudet, s nimiž spojil přednáškové turné po českomoravských německojazyčných oblastech, z nichž z každé si vedl podrobnou evidenci o počtu přednášejících a jejich ohlasech. Nezaměřoval se pouze na hraniční pásmo českých zemí, podnikal studijní cesty do Německa (do Lipska a Bonnu v roce 1926) nebo do Polska (1928).

V těchto letech se začala postupně rýsovat jeho politická orientace. V 20. letech se neúspěšně snažil prostřednictvím německých agrárníků dobrat se k nějakému postu. Postupně tíhnul k národně orientované Sudetoněmecké straně, do níž po vyhraných komunálních volbách v roce 1935 vstoupil. Stranu začal podporovat i svou vědeckou kapacitou, například prací *Sudetendeutsche Einheitsbewegung* (Karlsbad 1937).

Politika nebyla jedinou jeho cestou k vyšší společenské prestiži. Po celý život se snažil stoupat po společenském žebříčku pomocí různých intrik a známostí s ženami. To vyprovokovalo konflikt mezi ním a petrovickým farářem. Osobně ho ukotvil až sňatek s Elisabeth Kotteck, dívkou z významné znojenské právnické rodiny, v roce 1930. Ve Znojmě zůstal až do roku 1938, kdy se odstěhoval do Prahy.

---

⁶⁰ ŠLAJCHERT, V. *Sudetoněmecký osud profesora Pfitznera*. In: Respekt, č. 12, 1999. [online]. [cit. 2014-03-6]. Dostupné z: [http://respekt.ihned.cz/index.php?p=R00000_d&&article\[id\]=36097580](http://respekt.ihned.cz/index.php?p=R00000_d&&article[id]=36097580).

Stranou zájmu nenechával ani svou akademickou kariéru, 24. října 1929 získal extraordinariát východoevropských dějin, který mu byl roku 1931 rozšířen o výzkum osídlení hospodářských dějin ve středověku a novověku. V tomto období vznikla jeho zřejmě nejvýznamnější práce o litevském knížeti Vitoldovi *Grossfürst Witold von Litauen als Staatsmann* (Brunn 1930). K jejímu napsání mu posloužila studijní cesta po archivech v Krakově, Varšavě a Lipsku a tato slouží dodnes jako pramen ke studiu polsko-baltských dějin. Dále vydal ještě studii o Bakuninovi *Bakuninstudien* (Reichenberg 1932).

Snažil se co nejrychleji získat řádnou profesuru, nejprve ve Vídni, kde argumentoval blízkostí svého domácího Znojma, ale toto úsilí se mu podařilo završit až 1. ledna 1935, kdy získal profesuru v Praze. Zde již v letním semestru 1933 vyučoval Základy polského dějepisu, v zimním semestru 1936/1937 Dějiny polského národa a státu (zopakoval ho i v zimním semestru 1939/1940 a v roce 1941 přednášel dějiny polského národa.

Z konce 30. let pochází jeho šestidílné dějiny Polska *Grosse Weltgeschichte Polen* (Leipzig 1939), kde zpracovával polskou historii od počátků národního polského státu po meziválečnou éru v 20. století. Zde zpracovává teze o hranicích Polska v podobě přírodních bariér (lesy, bažiny) a jejich úlohu při obraně Polského státu. Kritizoval zde poválečný zábor pruských území, ovšem na druhou stranu vyzdvihoval úlohu polského státu jako kolonizátora východních zemí. V posledním díle této knihy už je velmi silně cítit dobová ideologie (kritika závislosti Polska na západních mocnostech, jalovost polského národa, žido-bolševické nebezpečí u obyvatelstva polských měst). Z podobných historických monografií napsal ještě *Das tausendjährige Prag* (Bayreuth 1940), ve které obhajoval německý charakter Prahy.

Konec 30. let připravil Pfitznerovi velký skok v politické kariéře, ve volbách v květnu 1938 byl zvolen do pražského zastupitelstva a v září se dokonce stal předsedou pražské buňky Sudetoněmecké strany. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939 získal funkci zástupce pražského primátora (de iure Otakar Klapka, de facto největší rozhodovací pravomoce měl Pfitzner). V těchto dnech už doprovázel kancléře Adolfa Hitlera při návštěvě Prahy. „*Jeho přítomnost na radnici byla pro české zájmy doslova katastrofou. Kdysi tolerantní Pfitzner vystupoval nyní nesmírně arogantně proti všemu českému, vyhledával spory s primátorem Klapkou, na nějž psal neustálé stížnosti K. H. Frankovi. Stál v čele germanizačních snah plánovaných okupanty. Osobně se zasadil např. o zničení hrobu neznámého vojína na Staroměstské radnici, vyžíval se v přejmenovávání ulic, dal zabavit kovové pomníky pro 'válečné účely'. Zajišťoval např. i obecní autobusy pro odvoz studentů zatčených po listopadových událostech do koncentračního tábora. Byl spoluautorem dlouhodobého plánu na poněmčení Prahy postupným vytlačováním 'nepřizpůsobivého' českého obyvatelstva do periferních částí města. Také jeho panování přímo na radnici neslo všechny znaky tyranie. Po zatčení primátora Klapky obsadil Pfitzner dokonce i primátorský byt na*

*Mariánském náměstí. Z peněz z magistrátního dispozičního fondu pořádal pro své soukmenovce velkolepé zábavy a výlety parníkem a podobně naložil i s penězi z 'fondu na zmírnění sociální bíd', kterého se zmocnil po odstranění primátora Klapky.*⁶¹

Kariérní posun Pfitzner zaznamenal v oddílech SA, kam vstoupil 25. dubna 1939. Už 1. května 1939 se stal Standartenführerem SA Gruppe Sudeten a 1. února 1943 byl vybrán jako do vedení buňky SA v Praze. Povýšení na místo řádného profesora na Německé univerzitě se dočkal 16. října 1941. Dále byly rozšířeny pravomoce úředníků německé národnosti, toto nařízení se ovšem netýkalo sudetských Němců, k nimž Pfitzner patřil.

Pfitzner, nejenže byl neoblíbený u českých úředníků, nebyl oblíben ani v nejvyšších patrech říšské politiky. Karl Hermann Frank ho mírnil při germanizačních snahách, zastupující protektor Reinhard Heydrich Pfitznera osobně nesnášel a snažil se ho z magistrátu odstranit (kvůli atentátu na svou osobu se mu tato snaha nepovedla) a říšský ministr propagandy Josef Goebbels mu nechal zničit jeho dříve vydanou monografii o dějinách Polska. Walter Jacobi, velitel pražské SD, byl nespokojen s Pfitznerovými názory na sudetoněmectví a na některé české vědce, např. Emila Rádlu. Pfitzner se byl ochoten vzdát politických postů výměnou za přesun na významnou rozhodující pozici na některé z říšských univerzitních pracovišť. Nakonec nikam neodešel, ve funkcích ho držela pozice v SA a sudetoněmecká „lobby“.

Na konci války 28. dubna 1945 odvezl svou rodinu do hornorakouské vesničky Unterrach am Attersee, ale sám se vrátil do protektorátní Prahy. Odtud 8. května 1945 prchl, ale byl zadržen americkými vojáky, kteří ho po dvou týdnech předali československé policii. V žalobě z 1. září 1945 se nehovořilo o opakovaném udávání Otakara Klapky, nýbrž o Pfitznerově činnosti v SdP a NSDAP, jež vedla k odstoupení pohraničních oblastí Československa, ničení majetku města Prahy a cílené germanizaci centra hlavního města. Obhajobě nebyl svěřen větší prostor, proto byl Pfitzner odsouzen k trestu smrti oběšením. Poprava odsouzeného se konala 6. září 1945 v 18:30 hodin v prostoru mezi soudní budovou a tramvajovým depem na Pankráci. Smrt soudní lékař konstatoval v 18:47 minut.

Ani Pfitznerova poprava neproběhla v klidném duchu. *„Odhaduje se, že tam mohlo být až 100.000 lidí. Jezdily tam rodiny i z okolí Prahy, vodily se na to děti. Tehdy většina české politické elity řekla, že popravy dál není možné tímto způsobem provádět. Od té chvíle byly popravy sice dál veřejné, ale už to bylo omezeno tím, že se vykonávaly v Praze v areálu pankrácké věznice, a pokud to bylo jinde, tak na soudních dvorech věznic nebo soudů. Na popravy byly vstupenky, které dostávali třeba novináři, nesměly je dostat děti, už to nebylo tak masové.(...) Během Pfitznerovy popravy došlo k nepříjemnosti, když pražský kat František*

---

⁶¹ MUSIL, Michal. Profesor Josef Pfitzner - nacistický vládce Prahy. [online]. [cit. 2014-07-1]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/archiv/zpravy/profesor-josef-pfitzner-nacisticky-vladce-prahy/13192>.

Nenáhlo nafackoval Pfitznerovi kvůli jeho údajnému zvolání: "Umírám pro Velkoněmecko!" A právě na základě reakce zahraničí byla přijata doporučení, aby už veřejné popravy nebyly konány. Přesto i po tomto datu v některých regionech k několika veřejným popravám došlo.⁶²

4.2.4. Edmund Schneeweis

Obrázek 14
Edmund Schneeweis (nedatováno;
RÖSEL, Hubert. *Die deutsche Slavistik
und ihre Geschichte an der Universität
Prag*. Münster 1995)

Do rolnické evangelické rodiny se 31. července 1886 v Rozstání u Moravské Třebové, ležící na česko-německé jazykové hranici, narodil pozdější významný etnograf Edmund Schneeweis. Již od mladých let se zajímal o rolnickou kulturu etnických Čechů ve své domovině. Později při studiu na gymnáziu v Moravské Třebové se aktivně zúčastnil sběru artefaktů spojených s vesnickým lidovým uměním. Z tohoto využil po pár letech sbírání zkušeností, kdy sepsal zprávu o lidovém umění na Hřebečsku, kterou časopisecky také uveřejnil.

Po maturitě pokračoval v Praze na filozofické fakultě německé části univerzity ve studiu slavistiky u Ericha Bernekera a Paula Dielse a také germanistiky u Augusta Sauera, Carla von Kraus a Adolfa Hauffena. V akademickém roce 1909/1910 promoval s dizertační prací o přejatých německých slovech v českém jazyce. Ihned poté složil učitelské zkoušky na výuku němčiny, češtiny, latiny a řečtiny na středních školách. Poté se vydal na studijní cesty po Krakovsku a Západní Haliči (1910), Rusku (1911), Jugoslávii v roce 1912, kde studoval vesnické lidové umění a byl posluchačem bělehradské univerzity. V létě 1914 pobýval u indogermanisty Rudolfa Mehringa ve Štýrském Hradci, u něhož se naučil metodu Wörter und Sachen, tedy propojení znalostí z filozofie s výsledky výzkumu.

Za války působil jako překladatel v Černé Hoře, poté jako praporčík chorvatského dělostřeleckého pluku na italské frontě. Tato zkušenost mu velmi pomohla v pozdějším naučení se jihoslovanských jazyků. Po návratu z války působil na gymnáziích ve Svitavách, Ústí nad Labem, v Praze a v Karlových Varech. Od roku 1922 působil jako lektor německého jazyka na bělehradské univerzitě. Zde napsal svou velkou práci *Weihnachtsbräuche der Serbokroaten* (Víděň 1925), se kterou získal rok po jejím vydání docenturu v Bělehradu, kde působil do roku 1928.

---

⁶² Lidové soudy a popravy. [online]. [cit. 2014-07-1]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/109728-lidove-soudy-a-popravy/>.

V lednu 1927 se na doporučení Gerharda Gesemanna začal ucházet o místo na Filozofické fakultě Německé univerzity v Praze. Ještě v témže roce se habilitoval v oboru Slovanský národopis a starožitnosti. Od letního semestru 1928 už v Praze přednášel tento předmět. Spektrum jeho studia bylo velmi pestré. Od jihovýchodoevropských národů na Balkáně, přes Karpatsko-ukrajinské prostředí, haličské a lužické prostředí. Ve svém zkoumání byl velmi ovlivněn berlínským slavistou Maxem Vasmerem⁶³. Kritizoval ho ruský etnograf Petr Bogatyrev⁶⁴ kvůli nedostatečnému zkoumání lidových zvyků, německý folklorista Otto Laufer kvůli omezenému použití německé literatury a málo zmínek o německých kulturních vlivech. Oproti tehdejší módě romantisticko-nacionalistických tendencí v německé folkloristice zůstal Schneeweis u srovnávací metody vzájemných vlivů sousedních kultur.

Kvůli nedodržování dobových standardů měl dosti negativní auru u svých kolegů, přesto ho zvolili v roce 1929 za korespondujícího člena Německé společnosti nauk a umění. V květnu 1932 byl ministerstvem povýšen a v následujícím roce 31. října byl jmenován na pozici neplaceného mimořádného profesora. V 30. letech se zabýval plánem na organizaci mezinárodního kolegia pro studium lidových pověr a zvyků, kam přizval i prof. Karla Chotka z české univerzity. Toto kolegium mělo po německém vzoru sbírat a zkoumat lidové rčení a pověry. Tyto plány však zhatila válka.

Další jeho neuniverzitní aktivitou bylo založení Etnografického kroužku v Praze po vzoru Pražského lingvistického kroužku, jehož byl Schneeweis účastníkem. V etnografickém kroužku působili mimo Schneeweise také G. Gesemann, P. Bogatyrev, D. Stránská (vedoucí etnografického oddělení Národního muzea v Praze) a Karel Plicka (fotograf a etnograf).

Ani Schneewisovi se nevyhnuly politické události. Od roku 1929 do roku 1938 byl pod vlivem myšlenek Franze Spiny členem Německého svazu zemědělců. Po jeho rozpadu se přihlásil do Sudetoněmecké strany, ale spíše než aktivní vyznavač národně-socialistické ideologie byl oportunním členem.

Řádným placeným profesorem se Schneeweis stal až 12. září 1940. Po akademickém konfliktu s Hansem Joachimem Beyerem, zmocněnem pro slavistická zařízení v Protektorátu, byl zvolen v zimním semestru 1943/1944 děkanem Filozofické fakulty Německé univerzity. Tato pozice v rukou ideologicky nespolehlivého člověka ležela v žaludku i K. H. Frankovi, který požadoval jeho sesazení a umístění na nějakou střední školu v Praze jako exemplární trest za špatnou situaci na fakultě.

Na konci 2. světové války byl internován policií a po měsíci nucených prací byl donucen společně s manželkou se 18. června 1945 vystěhovat do sovětské okupační zóny

---

⁶³ Max Vasmer (1886-1962) – německý lingvista a etymolog ruského původu.

⁶⁴ Petr Bogatyrev (1873-1971) – ruský folklorista a etnolog.

s podmínkou, že v ČSR zanechá všechny své osobní spisy a věci. Jako znalci slovanských jazyků se mu v tamějším prostředí nevedlo špatně, od 1. července 1945 pracoval jako překladatel z ruštiny v Glachau a od 1. srpna vyučoval na tamější střední škole. V následujícím roce se mu podařilo získat profesuru na katedře slovanské filologie v Rostocku, kde působil až do roku 1950. Poté vedl slavistické přednášky, už jako člen SED, na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Roku 1955 ho stát penzionoval, ale vedl nadále přednášky o srbochorvatské a české literatuře. Dne 6. září 1964 v Berlíně umírá. Za své zásluhy byl oceněn jugoslávskou vládou Řádem sv. Sávy a Řádem bílého orla. Mimo působení v Německé společnosti nauk a umění v ČSR byl členem Spolku lidového umění ve Vídni, Slovanského ústavu, Národopisné komise Akademie věd v Krakově, Německé akademie věd v Berlíně a členem Spolku lidového umění v Marburku.

4.3. Tiskové orgány německé slavistiky

Velmi aktivní byla pražská německá slavistika ve vydávání sborníkových a časopiseckých publikací. Sborníkem, kde českoněmečtí vědci uveřejňovali výsledky svých slavistických výzkumů, byl od roku 1925 sborník *Veröffentlichungen der Slavistischen Arbeitsgemeinschaft an der Deutschen Universität in Prag*. Většina prací se držela starobulharského, staročeského nebo ruského okruhu. Vydavateli tohoto sborníku byli Franz Spina a Gerhard Gesemann. Vyšel celkově ve dvou řadách, ta první obsahovala výsledky výzkumu a byla vydávána vydavatelstvím Stiepel v Liberci. Druhá řada obsahovala kritiku a vydávalo ji pražské vydavatelství Taussig und Taussig. Byla připravována i třetí řada, ale nestačila vyjít, protože sborník z finančních důvodů v roce 1934 zanikl.

Největším odkazem německé slavistiky je časopis *Slavische Rundschau*. Jeho první číslo vyšlo v únoru 1929 a publikovali v něm G. Gesemann, E. Rippl, F. Spina, S. A. Mágr, R. Jakobson a další členové Slovanského semináře Filozofické fakulty Německé univerzity. Edmund Schneeweis byl generálním sekretářem časopisu a redakci vedla Iza Šaunová. Nejčastějšími příspěvky byly aktuality z kulturního dění ve slovanských zemích, kulturní kronika, literární kritika a nekrology osobností slovanského světa. Periodikum bylo velmi vřele přijato liberálními novinami *Prager Presse* a díky Spinovým kontaktům dostávalo vysoké částky ze státních zdrojů. Vydávala ho Německá společnost pro slovanské studie (Deutsche Gesellschaft für slavische Forschung in Prag založená v prosinci 1930 Gesemannem a Spinou při Slovanském semináři). Časopis měl i velkou řadu kritiků, například redaktor *Slovanského přehledu* Antonín Frinta kritizoval časopis za to, že zprostředkovával Slovanům cestu do „vyspělé“ Evropy pomocí německého kulturního prostředí. Z druhé strany, Josef Pfitzner hlásal, že německá věda nemůže být na tento časopis hrdá, jelikož v něm spolupracují němečtí a slovanští redaktori, z nichž nejvlivnějším je Mágr pod vlivem liberálního *Prager Presse* – novinách s vlivem vlády ČSR,

redaktorkou je Iza Šaunová, polská židovka ze Lvova, která se provdala za Čecha, a v časopisu též působí ruský žid Jakobson. Za krizového období byl několikanásobně seškrtán rozpočet časopisu, přežil ovšem a zanikl až po odchodu G. Gesemanna (1935) a smrti F. Spiny (1938) v roce 1940. Ještě předtím se ho ujal Slovanský ústav a pokoušel se ho zachránit a ubránit před ideologickým zneužitím.

Třetím z periodik byla *Germanoslavica*, která vycházela od roku 1931 ve společném vedení Německé společnosti pro slovanské studie v Praze a Slovanským ústavem. Vydavatelé-redaktoři byli navzájem provázáni, byli jimi německý slavista Franz Spina a český germanista Josef Janko, podobně provázáni byli jejich tajemníci, německý slavista Konrad Bittner a český germanista Vojtěch Jirát. Časopis zkoumal dobové diskuse o německo-slovanských studiích a kulturních vztazích. Finančně byl podporován ministerstvem školství a Slovanským ústavem. Ani jemu se krize nevyhnula, ale finančně ho „držel nad vodou“ Slovanský ústav, proto si mohl dovolit v krizových letech hospodařit až s pětinasobným rozpočtem oproti *Slavische Rundschau*. Po odchodu K. Bittnera z časopisu v roce 1936 přestal po několika měsících roku 1937 vycházet. Po sametové revoluci, v roce 1994, Slovanský ústav obnovil vydávání časopisu.

5. Závěr

Záměrem mé bakalářské práce bylo nalézt, zpracovat a představit osobnosti, které formovaly pražskou univerzitní polonistiku, a to jak na české, tak i německé univerzitě. Částečně jsme se plánovali věnovat i institucionálnímu vývoji, ale ten jsme omezili pouze na nezbytné minimum. Zato jsme oproti původním předpokladům připojili kapitolu o tiskových orgánech německé slavistiky.

Při bližším analytickém ohledu zjistíme, že nejdéle působícím polonistou v námi zkoumaném období byl Josef Kolář. Jeho vytrvalému vyučování pomáhala doba, v níž působil. Konec devatenáctého století měl pro polštinu jako sousední slovanský jazyk pozitivní důsledek; v rámci slovanského nadšení přitahovala mnoho učenců a jako jazyk poměrně velké části monarchie, byla často vyhledávána státními úředníky. Doslova kvalitativní skok zažila polonistika za působení Mariana Szykowského, který tento obor povznesl a zakotvil v rámci Slovanského semináře. To vše v nelehké mezinárodní situaci a mezinárodních vztazích mezi Československem a Polskem. Velkou úlohu sehrála německá slavistika, která vychovala stovky až tisíce absolventů se znalostí především českého, ale i polského jazyka, literatury, kultury a historie.

Metodice výběru osobností by po drobných úpravách bylo možné rozšířit o hostující profesory nebo také o vyučující, kteří polonistické předměty učili pouze zčásti. Po provedené analýze zkoumaných osobností a veřejnosti přístupných archivů jsme vybrali osobnosti, jež jsme později zpracovali. Jejich okruh by se dal rozšířit, ale poté by práce při poctivém zpracování mnohonásobně převýšila rozsah, který jí byl určen. Poté by se do práce dostaly osobnosti, jakými byli jazykovědec a slavista Antonín Frinta, komparatista a literární historik Jiří Horák, historička a jedna z prvních československých žen-docentek Milada Paulová, historik Josef Macůrek nebo jazykovědec a slavista Miloš Weingart. Dále bychom mohli seznam osobností rozšířit o krátkodobě hostující profesory, jimiž byli například Tadeusz Lehr-Spławiński nebo Ignacy Chrzanowski.

Dále by se dalo rozšířit okruh probádaných archivů, například materiály archivů Akademie Věd České republiky a Ministerstva zahraničních věcí České republiky, v kterých můžeme nalézt fondy o Adolfu Černém, jsme z časových důvodů prozatím nevyužili.⁶⁵ Další rozšíření by bylo možné o zahraniční archivy v Německu a v Polsku.

V současné situaci pražské polonistiky, která je součástí Katedry středoevropských studií Univerzity Karlovy v Praze, by bylo možné částečně vysledovat ideje, které formuloval Gerhard Gesemann ve třicátých letech. Tedy místo setkávání a spolupráce ve středoevropském prostoru na poli filologickém, historickém, geografickém i politologickém.

---

⁶⁵ Fond Adolfa Černého Archiv Univerzity Karlovy nevlastní. Kapitolu o této osobnosti jsme zpracovali ze sborníkových a knižních publikací.

6. Seznam obrazových příloh

Obrázek 1 Josef Kolář (nedatováno; LA PNP)	12
Obrázek 2 Jiří Polívka (nedatováno; Archiv MÚA AV ČR)	14
Obrázek 3 Jan Máchal (nedatováno; Archiv MÚA AV ČR)	16
Obrázek 4 Jaroslav Bidlo (1930; SEKANINA, František, <i>Album representantů všech oborů veřejného života československého</i> . Praha 1927)	18
Obrázek 5 Adolf Černý (1892; Wikimedia).....	20
Obrázek 6 Lubor Niederle (nedatováno; Archiv MÚA AV ČR)	24
Obrázek 7 Bohumil Karel Vydra (1930, SEKANINA, František, <i>Album representantů všech oborů veřejného života československého</i> . Praha 1927)	27
Obrázek 8 Marian Szykowski (1928; Langhans)	30
Obrázek 9 Iza Šaunová společně s M. Szykowskim v Krakově (nedatováno; NAC)	32
Obrázek 10 Karel Krejčí (nedatováno; www.slovníkceskeliteratury.cz)	33
Obrázek 11 Franz Spina (nedatováno; www.i-triada.net).....	37
Obrázek 12 Gerhard Gesemann (1935; RÖSEL, Hubert, <i>Die deutsche Slavistik und ihre Geschichte an der Universität Prag</i> . Münster 1995)	39
Obrázek 13 Josef Pfitzner (nedatováno; www.dokweb.net).....	42
Obrázek 14 Edmund Schneeweis (nedatováno; RÖSEL, Hubert, <i>Die deutsche Slavistik und ihre Geschichte an der Universität Prag</i> . Münster 1995)	46

7. Použité prameny a literatury

Prameny

Archiv Univerzity Karlovy, Oddělení archivu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, osobní fondy: Josef Kolář, Jiří Polívka, Jan Máchal, Jaroslav Bidlo, Lubor Niederle, Teofil Kowalski, Bohumil Vydra, Miroslav Zelenka, Marjan Szykowski, Iza Šaunová, Karel Krejčí

Archiv Univerzity Karlovy, Oddělení archivu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy: Seminář slovanský – věcná fakta, Seminář slovanský – osobní fakta

Archiv Univerzity Karlovy, Oddělení archivu Filozofické fakulty Německé univerzity, osobní fondy: Franz Spina, Gerhard Gesemann, Josef Pfitzner, Edmund Schneeweis, Iza Šaun

Archiv Univerzity Karlovy, Oddělení archivu Filozofické fakulty Německé univerzity: fond Děkan jako komisař pro uzavřenou českou Filozofickou fakultu

Seznamy přednášek Univerzity Karlovy v období z období 1850-1882

Seznamy přednášek české Karlo-Ferdinandovy univerzity z období 1882-1918

Seznamy přednášek německé Karlo-Ferdinandovy univerzity z období 1882-1918

Seznamy přednášek Univerzity Karlovy z období 1918-1939

Seznamy přednášek Německé univerzity z období 1918-1945

POLIŠENSKÝ, Ondřej. *Inventář filozofické fakulty Univerzity Karlovy 1882-1966 (1970)*. Praha 1982.

RATAJOVÁ, Jana. *Filozofická fakulta Německé univerzity v Praze (Philosophische Fakultät der deutschen Universität in Prag), spisový materiál (1857) 1882 – 1945*. Praha 2008.

Literární archiv Památníku národního písemnictví: fond Josef Kolář, fond Bohumil Karel Vydra

Literatury

BARON, Roman, Prof. Marian Szykowski a česko-polská vzájemnost I (1921-1939). In: *Sborník prací PdF MU, řada společenských věd č. 27*. Brno 2013.

BARON, Roman, *Ambasadorowie wzajemnego zrozumienia: niedocenieni twórcy pomostów między polską i czeską kulturą (XIX-XXI w.)*. Toruń 2013.

BENEŠOVÁ, Michala, Renata DYBALSKA a Lucie ZAKOPALOVÁ, *90 let pražské polonistiky - dějiny a současnost: 90 lat praskiej polonistyki - historia i współczesność*. Praha

2013.

BEŠTA, Theodor, ed., *Padesát let polonistiky na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha 1977.

BRANDES, Detlef a Alena MÍŠKOVÁ, *Vom Osteuropa-Lehrstuhl ins Prager Rathaus, Josef Pfitzner 1901-1945*. Praha 2013.

BARTOŠ, Otakar, K pražskému působení Mariana Szyrkowského. In: *Slavia*, roč. 54. Praha 1985.

BARTOŠ, Otakar, Adolf Černý a Polsko. In: *Acta Universitatis Carolinae - Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, díl 5., část. 1-2. Praha 1964.

BARTOŠ, Otakar, Zemřela nám Iza Šaunová. In: *Slovanský přehled*, roč. 46, č. 1. Praha 1960.

DOLANSKÝ, Julius, Učitel československo-polské družby. In: *Slovanský přehled*, díl 1, roč. 40. Praha 1954

DOMEČKA, Ludvík, Adolf Černý ve svém rodišti. In: FRINTA, Antonín a František TICHÝ, *Slovanský přehled 1914-1924*. Praha 1925.

ŘURČANSKÝ, Marek, Jaroslav Bidlo a jeho cesty do Polska. In: KALETA, Petr a Lukáš NOVOSAD, *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století: sborník z mezinárodní vědecké konference, (Praha 6. -7. 9. 2007)*. Praha 2008.

EHLERS, Klaas-Hinrich, Gerhard Gesemann (1888-1948) Slawist, In: GLETTTLER, Monika a Alena MÍŠKOVÁ, *Prager Professoren 1938-1948: zwischen Wissenschaft und Politik*. Essen 2001.

EISNER, Jan, *Lubor Niederle*. Praha 1948.

Fünfundzwanzig Jahre Slavistik an der Deutschen Universität in Prag (1903-1928): Eine Denkschrift. Prag 1928.

GRABOWSKI, Tadeusz Stanisław, Adolf Černý - Jan Rokyta (1864-1952). In: *Sborník v čest na akademik Aleksandăr Teodorov Balan*. Sofija 1955.

HADLER, Frank a Vojtěch ŠUSTEK, Josef Pfitzner (1901-1945) Geschichtsprofessor und Geschichtspolitiker. In: GLETTTLER, Monika a Alena MÍŠKOVÁ, *Prager Professoren 1938-1948: zwischen Wissenschaft und Politik*. Essen 2001.

HÖHNE, Steffen. Franz Spina - Ein Prager Slavist zwischen Universität und politischer Öffentlichkeit, In: HÖHNE, Steffen, ed. a UDOLPH, Ludger, ed. *Franz Spina (1868-1938): ein Prager Slavist zwischen Universität und politischer Öffentlichkeit*. Köln 2012.

HORÁK, Jiří, Jan Máchal a česká slavistika. In: *Sborník prací věnovaných profesorovi Dru. Janu Máchalovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha 1925.

HORÁK, Jiří, Jiří Polívka. In: *Ročenka Slovanského ústavu*. Praha 1932-1934

HORÁK, Jiří, Prof. Dr. Jiří Polívka. In: *Národopisný věstník československý*, roč. 21. Praha 1928.

HÝSEK, Miloslav, Jan Máchal a česká literární historie. In: *Sborník prací věnovaných profesorovi Dru. Janu Máchalovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha 1925.

CHODĚJOVSKÝ, Jan, Polské dojmy Adolfa Černého. In: KALETA, Petr a Lukáš NOVOSAD, *Cestování Čechů a Poláků v 19. a 20. století: sborník z mezinárodní vědecké konference, (Praha 6. -7. 9. 2007)*. Praha 2008.

JANOUSEK, Emanuel, Na paměť zakladatele Slovanského přehledu. In: *Slovanský přehled*, roč. č. 1. 39. Praha 1953.

KALETA, Petr, Český kulturní život v Haliči a dílo Františka Řehoře ve druhé polovině 19. století. In: *Sborník prací PdF MU, řada společenských věd č. 24*. Brno 2010.

KALETA, Petr, *Češi o Lužických Srbech: český vědecký, publicistický a umělecký zájem o Lužické Srby v 19. století a sorabistické dílo Adolfa Černého*. Praha 2006.

KONRÁD, Ota, *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918-1945*. Praha 2011.

KREJČÍ, Karel, Třicetiletí polonistických studií na Karlově univerzitě. In: *Slovanský přehled*, roč. 39, č. 9. Praha 1953.

KUDĚLKA, Milan, Zdeněk ŠIMEČEK, Vladislav ŠŤASTNÝ a Radoslav VEČERKA, *Československá slavistika v letech 1918-1939*. Praha 1977.

KUDĚLKA, Milan, Zdeněk ŠIMEČEK, Vladislav ŠŤASTNÝ a Radoslav VEČERKA, *Česká slavistika od počátku 60. let 19. století do roku 1918*. Praha 1997.

Leopold Eugen Měchura (1804-1870), Marie Potocká: premiéra 20. 3. 2003 ve Stavovském divadle. Praha 2003.

MACŮREK, Josef. Jaroslav Bidlo, In: *Ročenka Slovanského ústavu, svazek X*. Praha 1937.

MÍŠKOVÁ, Alena, *Josef Pfitzner (1901-1945): prameny k životu a dílu sudetoněmeckého historika a politika*. Praha 2011.

MURKO, Matija, *Paměti*. Praha 1949.

Pająk, Aleksandra, Marian Szykowski a początki praszej polonistyki. In: *Kolokvium k 80. výročí polonistiky na Univerzitě Karlově v Praze*. Praha 2005.

PENÍŽEK, Josef, Lístek Janu Máchalovi. In: *Sborník prací věnovaných profesorovi Dru. Janu Máchalovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha 1925.

PETR, Jan, Gebauerův seminář pro slovanskou filologii. In: *Naše řeč*, roč. 63, č. 3. Praha 1980.

PETR, Jan, Teofil Kowalski (1866-1932) - lektor języka polskiego w Pradze. In: *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, roč. 21, č. 2. Warszawa 1976.

- POSPÍŠIL, Ivo, K 100. narození Karla Krejčího. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, roč. 10, č. 7. Brno 2004.
- RÖSEL, Hubert, *Die deutsche Slavistik und ihre Geschichte an der Universität Prag*. Münster 1995.
- ŘEHÁČEK, Luboš, Přehled dějin české polonistiky na Karlově universitě v Praze. In: *Acta Universitatis Carolinae - Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, díl 5., část. 1-2. Praha 1964.
- SEDLÁČEK, K., TICHÝ, Fr. a KRJEČMAŘ, Mikuláš, Adolf Černý: *K šedesátinám nadšeného šířitele slovanského uvědomění*. Praha 1924.
- Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945: Ein biographisches Lexikon*. Bautzen 1993.
- ŠLAJCHERT, Viktor, Sudetoněmecký osud profesora Pfitznera. In: *Respekt*, roč. 1999, č. 12. Praha 1999.
- Teofil Kowalski. In: *Polski Słownik biograficzny, tom XIV*. Warszawa 1969.
- TICHÝ, František, Dílo a osobnost Adolfa Černého. In: FRINTA, Antonín a František TICHÝ, *Slovanský přehled 1914-1924*. Praha 1925.
- URBAN, Zdeněk, *Jan Máchal: bibliografický soupis prací s přehledem jeho činnosti*. Praha 1983.
- VLČEK, Radomír. Jaroslav Bidlo, K vývoji historiografických názorů na dějiny Slovanstva. In: *Slavia*, roč. 62, sešit 3. Praha 1993.
- Zap, Karel (František) Vladislav. In: AUGUSTA, Pavel a František HONZÁK. *Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918*. Praha 1996.
- ZEIL, Wilhelm, *Slawistik in Deutschland*. Köln 1994.
- ZÜCKERT, Martin, Edmund Schneeweis (1886-1964) Slawist und Volkskundler. In: GLETTTLER, Monika a Alena MÍŠKOVÁ, *Prager Professoren 1938-1948: zwischen Wissenschaft und Politik*. Essen 2001.

Internetové zdroje

- BEČKA, Jiří, Slavistická bibliografie a Slovanský ústav AV ČR. In: *Knihovna*, roč. 16, č. 1. [online]. [cit. 2014-01-11].
- Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna51/5173becka.htm>
- HAVLÍKOVÁ, Lubomíra, *Lubor Niederle (1865–1944)*. [online]. [cit. 2014-04-30].
- Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/miranda2/m2/archiv/2004/6/obsah/lubor-niederle-1865-1944-.html>

HRIVŇÁK, Juraj, *Zapomenutá veličina*. [online]. [cit. 2014-01-27]. Dostupné z: <http://www.pcostrazske.mkpe.sk/wp-content/Rocenky/1975.doc>

MUSIL, Michal, *Profesor Josef Pfitzner - nacistický vládce Prahy*. [online]. [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/archiv/zpravy/profesor-josef-pfitzner-nacisticky-vladce-prahy/13192>

Osoby o nazwisku „Horowitz“ w Genealogii Potomków Sejmu Wielkiego. [online]. [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.sejm-wielki.pl/n/Horowitz>

Textový přepis pořadu *Historie.cs*, díl Lidové soudy a popravy. [online]. [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/exkluzivne-na-ct24/osobnosti-na-ct24/109728-lidove-soudy-a-popravy/>

TRNKA, Miroslav, Profesor Bohumil Karel Vydra (1889 - 1952) ze Lštění na Šumavě In: *Rodopisná revue on-line*, roč. 10 (2010). [online]. [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: http://rodopisna-revue-online.tode.cz/9-10-10_soubory/20-21_trnka-vydra.pdf